

साकेला गाउँपालिका

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: ३

संख्या: ३

मिति: २०७६।१०।२९

भाग-१

साकेला गाउँपालिकाद्वारा प्रकाशित
साकेला गाउँपालिकाको सहकारी ऐन, २०७६

खण्ड ३) संख्या ३, स्थानीय राजपत्र, भाग १, मिति २०७६।१०।२९

साकेला गाउँपा लकाको सहकारी ऐन, २०७६

प्रस्तावना: सहकारितको मूल्य, मान्यता र सद्धान्त अनुरूप स्थानीय स्तरमा छरिएर रहेको पूँजी, प्रवृद्ध तथा प्रतिभालाई स्वावलम्बन र पारस्परिकताका आधारमा एकीकृत गर्दै सदस्यहरूको आर्थिक, सामाजिक तथा साँस्कृतिक उन्नयन गर्न, समुदायमा आधारित, सदस्य केन्द्रित, लोकतान्त्रिक, स्वायत्त र स्वशासित संगठनको रूपमा सहकारी संस्थाहरूको प्रवर्द्धन गर्न, सहकारी खेती, उद्योग, वस्तु तथा सेवा व्यवसायका माध्यमबाट सामाजिक न्यायका आधारमा आत्मनिर्भर, तीव्र एवं दिगो रूपमा स्थानीय अर्थतन्त्रलाई सुदृढ तुल्याउन सहकारी संघ संस्थाहरूको दर्ता, सञ्चालन एवम् नियमन सम्बन्धी व्यवस्था गर्न वाञ्छनीय भएकोले, साकेला गाउँपा लकाको गाउँ सभाले मिति २०७६ माघ २९ गतेका दिन पास गरेकोछ ।

परिच्छेद -१

प्रारम्भिक

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ : (१) यस ऐनको नाम “साकेला गाउँपा लकाको सहकारी ऐन, २०७६” रहेको छ ।
(२) यो ऐन तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ ।

२. परिभाषा: वषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा,-

- (क) “आन्तरिक कार्य व ध” भन्नाले सहकारी संस्थाले दफा १८ बमोजिम बनाएको आन्तरिक कार्य व ध सम्झनु पर्छ ।
(ख) “कसूर” भन्नाले दफा ७९ बमोजिमको कसूर सम्झनु पर्छ ।
(ग) “तो कएको” वा “तो कए बमोजिम” भन्नाले यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियममा तो कएको वा तो कए बमोजिम सम्झनु पर्छ ।
(घ) “परिवार” भन्नाले सदस्यको पति वा पत्नी, छोरा, बुहारी, छोरी, धर्मपुत्र, धर्मपुत्री, बाबु, आमा, सौतेनी आमा र आफूले पालन पोषण गर्नु पर्ने दाजु, भाउजु, भाइ, बुहारी र दिदी, बहिनी सम्झनु पर्छ ।

तर सो शब्दले अंशबण्डा गरी वा मानो छुट्टिई आ-आफ्नो पेशा व्यवसाय गरी बसेको परिवारको सदस्यलाई जनाउने छैन ।

- (ङ) “बचत” भन्नाले सदस्यले सहकारी संस्थामा जम्मा गरेको रकम सम्झनु पर्छ ।
(च) “मन्त्रालय” भन्नाले सहकारी सम्बन्धी वषय हेर्ने संघीय मन्त्रालय सम्झनु पर्छ ।
(छ) “मुख्य कारोबार” भन्नाले संस्थाले संचालन गरेको व्यवसायिक क्रयाकलापहरूमा पछिल्लो आर्थिक वर्षसम्ममा परिचालित बचतको दायित्व र पछिल्लो आर्थिक वर्षको सदस्य तर्फको खरिद वा बिक्री कारोवारमा कम्तीमा तीस प्रतिशत भन्दा बढी हिस्सा भएको कारोवार सम्झनु पर्छ ।
(ज) “रजिष्ट्रार” भन्नाले संघको रजिष्ट्रार सम्झनु पर्छ ।
(झ) “लेखा सुपरीवेक्षण स मति” भन्नाले दफा ३७ बमोजिमको लेखा सुपरीवेक्षण स मति सम्झनु पर्छ ।
(ञ) “ वनियम” भन्नाले सम्बन्धित सहकारी संस्थाको दफा १७ बमोजिम बनाएको वनियम सम्झनु पर्छ ।

।

- (ट) “वभाग” भन्नाले संघको सहकारी वभाग सम्झनु पर्छ र सो शब्दले मन्त्रालयले सहकारी नियमन गर्न तोकेको महाशाखा समेतलाई जनाउँछ।
- (ठ) “शेयर” भन्नाले सहकारी संस्थाको शेयर पूजीको अंश सम्झनु पर्छ ।
- (ड) “सञ्चालक” भन्नाले समितिको सदस्य सम्झनु पर्छ र सो शब्दले समितिको अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, सचिव र कोषाध्यक्ष समेतलाई जनाउँछ ।
- (ढ) “सदस्य” भन्नाले सहकारी संस्थाको सदस्यता प्राप्त गरेका व्यक्ति सम्झनु पर्छ।
- (ण) “समिति” भन्नाले दफा ३० को उपदफा (१) बमोजिमको सञ्चालक समिति सम्झनु पर्छ ।
- (त) “सहकारी मूल्य” भन्नाले स्वावलम्बन, स्व-उत्तरदायित्व, लोकतन्त्र, समानता, समता, ऐक्यवद्धता, इमान्दारी, खुलापन, सामाजिक उत्तरदायित्व तथा अरुको हेरचाह लगायत अन्तर्राष्ट्रिय मान्यता प्राप्त सहकारी सम्बन्धी मूल्य सम्झनु पर्छ ।
- (थ) “संस्थाको व्यवसाय” भन्नाले वनियममा व्यवस्था भए बमोजिम सञ्चालित व्यवसायिक क्रियाकलाप सम्झनु पर्छ ।
- (द) “सहकारी सद्धान्त” भन्नाले स्वेच्छिक तथा खुला सदस्यता, सदस्यद्वारा लोकतान्त्रिक नियन्त्रण, सदस्यको आर्थिक सहभागीता, स्वायत्तता र स्वतन्त्रता, शिक्षा, तालीम र सूचना, सहकारी-सहकारी बीच पारस्परिक सहयोग र समुदाय प्रतिको चासो लगायत अन्तर्राष्ट्रिय मान्यता प्राप्त सहकारी सम्बन्धी सद्धान्त सम्झनु पर्छ ।
- (ध) “संस्था” भन्नाले दफा ३ बमोजिम गठन भई दफा ६ बमोजिम दर्ता भएको वषयगत वा बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था सम्झनु पर्छ ।
- (न) “साधारण सभा” भन्नाले सहकारी संस्थाको साधारण सभा सम्झनु पर्छ ।
- (न) “प्राथमिक पूँजी कोष” भन्नाले शेयर पूँजी र जगेडा कोष सम्झनु पर्छ ।
- (प) “दर्ता गर्ने अधिकारी” भन्नाले दफा ६९ बमोजिमको दर्ता गर्ने अधिकारी सम्झनु पर्दछ ।

परिच्छेद-२

सहकारी संस्थाको गठन तथा दर्ता

३. संस्थाको गठन : (१) कम्तीमा तीस जना नेपाली नागरिकहरू आपसमा मली वषयगत वा बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था गठन गर्न सक्नेछन् ।
- (२) उपदफा (१) मा जुन सुकै कुरा लेखिएको भएता पनि श्रमिक, युवा लगायतले आफ्नो श्रम वा सीपमा आधारित भइ व्यवसाय गर्ने सहकारी संस्थाको हकमा पन्ध्र जना नेपाली नागरिकहरू भए पनि संस्था गठन गर्न सक्नेछन् ।
- (३) यस दफामा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार, स्थानीय तह वा त्यस्ता सरकार वा तहको अनुदान वा स्वामत्त्वमा संचालित वद्यालय, वश्व वद्यालय वा संगठित संस्थाबाट पारिश्रमिक पाउने पदमा वहाल रहेका कम्तीमा एक सय जना कर्मचारी, शिक्षक वा प्राध्यापकहरूले आपसमा मली प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता भएको आफ्नो पेशागत संगठनका आधारमा सदस्यता, प्रतिनिधित्व र सेवा संचालनमा तोकए बमोजिमका शर्त बन्देजहरू पालना गर्ने गरी संस्था गठन गर्न सक्नेछन् ।
- तर एक सय जना भन्दा कम संख्या रहेको एउटै कार्यालयका कम्तीमा तीस जना कर्मचारी, शिक्षक वा प्राध्यापकहरूले आपसमा मली सदस्यता, प्रतिनिधित्व र सेवा संचालनमा तोकए बमोजिमका शर्त बन्देजहरू पालना गर्ने गरी संस्था गठन गर्न सक्नेछन् ।

- (४) यस दफा बमोजिम संस्था गठन गर्दा एक परिवार एक सदस्यका दरले उपदफा (१) वा (२) मा उल्लिखित संख्या पुगेको हुनुपर्नेछ ।
तर संस्था दर्ता भइसके पछि एकै परिवारका एक भन्दा बढी बढीमा ३ व्यक्तिले सो संस्थाको सदस्यता लन बाधा पर्ने छैन ।
४. दर्ता नगरी सहकारी संस्था संचालन गर्न नहुने: कसैले पनि यस ऐन बमोजिम दर्ता नगरी सहकारी स्थापना तथा सञ्चालन गर्न हुँदैन।
५. दर्ताको लाग दरखास्त दिनु पर्ने : (१) यस ऐन बमोजिम गठन भएका सरकारी संस्थाले दर्ताका लाग दर्ता गर्ने अधिकारी समक्ष अनुसूची-१ को ढाँचामा दरखास्त दिनु पर्नेछ ।
(२) उपदफा (१) बमोजिमका दरखास्त साथ देहाय बमोजिमका कागजातहरू संलग्न गर्नु पर्नेछ :-
(क) सहकारी संस्थाको प्रस्तावत वनियम,
(ख) सहकारी संस्थासञ्चालनको सम्भाव्यता अध्ययन प्रतिवेदन,
(ग) सदस्यले लन स्वीकार गरेको शेयर संख्या र शेयर रकमको ववरण ।
६. दर्ता गर्नु पर्ने : (१) दफा ५ को उपदफा (१) बमोजिम प्राप्त दरखास्त सहितको कागजातहरू छान वन गर्दा देहाय बमोजिम भएको पाइएमा दर्ता गर्ने अधिकारीले दरखास्त परेको मितिले तीस दिन भित्र त्यस्तो सहकारी संस्था दर्ता गरी अनुसूची-२ को ढाँचामा दर्ता प्रमाणपत्र दिनु पर्नेछ :-
(क) दरखास्त साथ पेश भएको वनियम यो ऐन तथा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम बमोजिम रहेको,
(ख) प्रस्तावत सहकारी संस्था सहकारी मूल्य, मान्यता र सद्धान्त अनुरूप सञ्चालन हुन सक्ने आधार रहेको,
(ग) सहकारी संस्था समुदायमा आधारित एवम् सदस्य केन्द्रित भई संचालन र नियन्त्रण हुन सक्ने स्पष्ट आधार रहेको ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम छान वन गर्दा प्रस्तावत सहकारी संस्थाको वनियमको कुनै कुरामा संशोधन गर्नुपर्ने देखिएमा दर्ता गर्ने अधिकारीले त्यस्तो संशोधन गर्नु पर्ने व्यहोरा खुलाई दरखास्त प्राप्त भएको मितिले पन्ध्र दिन भित्र निवेदकलाई सूचना गर्नु पर्नेछ ।
- (३) यस ऐनमा अन्यत्र जुन सुकै कुरा लेखिएको भएता पनि यो ऐन प्रारम्भ हुँदाका बखत दर्ता भई सञ्चालनमा रहेका साकेला गाउँपालिका भित्र कार्यक्षेत्र कायम गरिएका सहकारी संस्था यसै ऐन बमोजिम दर्ता भएको मानिने छ ।
- (४) यस दफा बमोजिम सहकारी संस्था दर्ता गर्दा दर्ता गर्ने अधिकारीले त्यस्तो सहकारी संस्थाले पालना गर्नु पर्ने गरी कुनै शर्त तोक्न सक्नेछ ।
- (५) उपदफा (४) बमोजिम शर्त तो कएकोमा सोको पालना गर्नु सम्बन्धित सहकारी संस्थाको कर्तव्य हुनेछ।
७. दर्ता गर्न अस्वीकार गर्न सक्ने : (१) दफा ६ को उपदफा (१) मा उल्लिखित अवस्था नभएमा, सोही दफा बमोजिम वनियम संशोधनको लाग सूचना दिएको अबध भित्र निवेदकले संशोधन गर्न अस्वीकार गरेमा त्यस्तो सूचना पाएको मितिले तीस दिन भित्र बिनियम संशोधन नगरेमा वा सूचनामा उल्लेख भए बमोजिम हुने गरी बिनियम संशोधन नगरेमा दर्ता गर्ने अधिकारीले त्यस्तो सहकारी संस्था दर्ता गर्न अस्वीकार गर्न सक्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम सहकारी संस्था दर्ता गर्न अस्वीकार गरेकोमा दर्ता गर्ने अधिकारीले कारण खुलाई तीन दिन भित्र सोको जानकारी सम्बन्धित निवेदकहरूलाई दिनु पर्नेछ ।

८. सहकारी संस्था संगठित संस्था हुने: (१) सहकारी संस्था अ वच्छिन्न उत्तरा धकारवाला एक स्वशा सत र सङ्गठित संस्था हुनेछ ।
- (२) सहकारी संस्थाको काम कारबाहीको ला ग एउटा छुट्टै छाप हुनेछ ।
- (३) सहकारी संस्थाले यस ऐनको अधीनमा रही व्यक्ति सरह चल अचल सम्पत्त प्राप्त गर्न, उपभोग गर्न र बेच वखन गर्न सक्नेछ ।
- (४) सहकारी संस्थाले व्यक्ति सरह आफ्नो नामबाट ना लस उजूर गर्न र सो उपर पनि सोही नामबाट ना लस उजूर लाग्न सक्नेछ।
- (५) सहकारी संस्थाले व्यक्ति सरह करार गर्न सक्नेछ ।
९. सहकारी संस्थाको कार्यक्षेत्र : (१) दर्ता हुँदाका बखत सहकारी संस्थाको कार्य क्षेत्र देहाय बमोजिम हुनेछः
- (क) बचत तथा ऋणको मुख्य कारोवार गर्ने संस्थाको हकमा एक वडा,
(ख) अन्य संस्थाको हकमा एक वडा वा देहायका आधारमा तीन वडासम्म :
- (१) सदस्यहरुवीच स्वाबलम्बनको पारस्परिक अभ्यासको ला ग आपसी साझा वन्धन (कमन बण्ड),
(२) व्यवसायिक स्तरमा सेवा संचालन गर्न आवश्यक सदस्य संख्या,
(३) संस्था संचालनमा सदस्यको सहभा गतामूलक लोकतान्त्रिक नियन्त्रण कायम हुने गरी पायक पर्ने स्थान ।
- (२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा ले खएको भएता पनि संस्थाले दर्ता भई व्यवसायिक सेवा प्रारम्भ गरेको दुई वर्ष पछि देहायको आधारमा जो डएको भौगोलिक क्षेत्र कायम रहने गरी आफ्नो कार्यक्षेत्र थप वडाहरुमा वस्तार गर्न सक्नेछ ।
- (क) संस्थाको व्यवसायिक क्रयाकलापको विकास क्रममा सदस्यता बढाउन थप कार्य क्षेत्र आवश्यक परेको,
(ख) संस्थाको कार्य संचालनमा सदस्यको प्रत्यक्ष नियन्त्रण कायम राख्न रचनात्मक उपायहरु अवलम्बन गरिएको,
(ग) बचत तथा ऋणको मुख्य कारोबार गर्ने सहकारी संस्थाको हकमा मापदण्ड अनुसार भएको ।
- (३) उपदफा (१) र (२) मा जुनसुकै कुरा ले खएको भएता पनि संस्थाको कार्यक्षेत्रका वडाहरुमा व्यावसायिक सेवा सञ्चालन नभएको वा जम्मा कारोबारको तो कएको रकम वा अनुपात भन्दा कम रकम वा अनुपातको व्यावसायिक सेवा सञ्चालन भएको दे खएको खण्डमा दर्ता गर्ने अ धकारीले व्यावसायिक सेवा सञ्चालन भएका वडा मात्र कार्यक्षेत्र कायम गर्ने गरी वनियम संशोधन गर्न निर्देशन दिन सक्नेछ ।
- (४) उपदफा (३) बमोजिम दर्ता गर्ने अ धकारीले निर्देशन दिएकोमा सहकारी संस्थाले एक वर्ष भत्र वनियम संशोधन गरी आफ्नो कार्यक्षेत्र पुनःनिर्धारण गर्नुपर्नेछ ।
- (५) यस दफामा अन्यत्र जुनसुकै कुरा ले खएको भएता पनि सहकारी संस्थाले स्वेच्छिक रूपमा जुनसुकै समय कार्यक्षेत्र घटाउने गरी पुनःनिर्धारण गर्न वनियम संशोधन गर्न सक्नेछ ।
- (६) कार्य क्षेत्र पुनः निर्धारण सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तो कए बमोजिम हुनेछ ।
१०. जानकारी दिनुपर्ने: साकेला गाउँपालिका भन्दा बढी कार्यक्षेत्र कायम राखी दर्ता भई सञ्चालनमा रहेका संस्थाहरुले साकेला गाउँपालिकामा सेवा सञ्चालन गर्दा सञ्चालन सेवाको ववरण सहित दर्ता गर्ने अ धकारीलाई जानकारी दिनु पर्नेछ ।

११. वषयगत आधारमा वर्गीकरण: (१) सहकारी संस्थाको वर्गीकरण देहाय बमोजिम हुनेछ:
- (क) उत्पादक संस्था: कृष, दुग्ध, चया, कफ, उखु, फलफुल र माछा पालन वशेषका वषयगत र अगुवा वाली एवम् उत्पादनको योजना समेतका आधारमा अन्य उत्पादनमूलक संस्था;
- (ख) उपभोक्ता संस्था: उपभोक्ता भण्डार, वचत तथा ऋण,उर्जा र स्वास्थ्य वशेषका वषयगत र प्राथमक आवश्यकता एवम् सेवाको योजना समेतका आधारमा अन्य उपभोग जन्य संस्था;
- (ग) श्रमक संस्था: हस्तकला, खाद्य परिकार, औद्योगिक उत्पादन, भोजनालय र श्रम करार वशेषका वषयगत र सीप वा श्रमको वशेषता एवम् स्वरोजगारीको योजना समेतका आधारमा अन्य श्रममा आधारित संस्था;
- (घ) बहुउद्देशीय संस्था: उत्पादन, उपभोग र श्रम वा सीपमा आधारित स्वरोजगारीका सेवा समेत सञ्चालन गर्ने अन्य बहुमुखी संस्था ।
- (२) उपदफा (१) को खण्ड (क), (ख) र (ग) मा उल्लेखित वषयमा वशेषीकरण, आम प्रचलन र अभ्यासको वकासक्रम समेतको आधारमा तोकए बमोजिमका वषयहरु थप गर्न सक्नेछ ।
- (३) उपदफा (१) र (२) मा जुनसुकै कुरा ले खएको भएता पनि उपदफा (१) बमोजिम अन्य संस्थाहरु गठन गर्न बाधा पर्नेछैन ।
१२. कारोवार, व्यवसाय, उद्योग वा परियोजना सञ्चालन गर्न सक्ने : (१) दफा ६ बमोजिम दर्ता प्रमाणपत्र प्राप्त गरे पछि संस्थाले आफ्नो उद्देश्य प्राप्तिका लागि यस ऐन र वनियमको अधीनमा रही आवश्यक कारोवार, व्यवसाय, उद्योग वा परियोजना सञ्चालन गर्न सक्नेछ ।
- (३) प्रचलित कानूनमा जुनसुकै कुरा ले खएको भएता पनि संस्थाले उपदफा (१) बमोजिम कारोवार, व्यवसाय, उद्योग वा परियोजना सञ्चालन गर्न छुट्टै संस्था दर्ता गर्नुपर्ने छैन ।
- तर त्यस्तो कारोवार, व्यवसाय, उद्योग वा परियोजना सञ्चालन गर्न प्रचलित कानून बमोजिम अनुमतिपत्र, स्वीकृति वा इजाजतपत्र लनु पर्ने रहेछ भने सो बमोजिम अनुमतिपत्र, स्वीकृति वा इजाजतपत्र लएर मात्र कारोवार, व्यवसाय, उद्योग वा परियोजना सञ्चालन गर्नु पर्नेछ ।
- (४) उपदफा (३) बमोजिम संस्थाले प्रचलित कानून बमोजिम अधिकार पाएको निकाय वा अधिकारीबाट अनुमतिपत्र, स्वीकृति वा इजाजतपत्र प्राप्त गरेमा पन्ध्र दिन भित्र सोको जानकारी दर्ता गर्ने अधिकारीलाई दिनु पर्नेछ ।
- (५) दुई वा दुई भन्दा बढी संस्थाले संयुक्त वा साझेदारीमा आफ्नो उत्पादन वा सेवाको बजारीकरणको लागि यस ऐनको अधीनमा रही आवश्यक कारोवार, व्यवसाय, उद्योग वा परियोजना सञ्चालन गर्न सक्नेछन् ।
- (६) उपदफा (५) बमोजिमको कारोवार, व्यवसाय, उद्योग वा परियोजना सञ्चालन गर्ने सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकए बमोजिम हुनेछ ।
१३. दायित्व सीमत हुने : (१) सहकारी संस्थाको कारोबारको सम्बन्धमा सदस्यको दायित्व निजले खरिद गरेको वा खरिद गर्न स्वीकार गरेको शेयरको अधिकतम रकम सम्म मात्र सीमत रहनेछ ।
- (२) सहकारी संस्थाको नाममा "सहकारी" र नामको अन्त्यमा "लमटेड" भन्ने शब्द राख्नु पर्नेछ ।
१४. सहकारीका मूल्य, मान्यता र सद्धान्त पालना गर्नु पर्ने: सहकारी संस्थाको गठन तथा सञ्चालन गर्दा सहकारीका मूल्य, मान्यता र सद्धान्तको पालना गर्नु पर्नेछ ।

परिच्छेद-३
संस्थाका उद्देश्य तथा कार्य

१५. संस्थाको उद्देश्य : कार्यक्षेत्रमा आधारित र सदस्य केन्द्रित भई आफ्ना सदस्यहरूको आर्थिक, सामाजिक तथा साँस्कृतिक उन्नयन गर्नु संस्थाको मुख्य उद्देश्य हुनेछ ।
१६. संस्थाको कार्य : संस्थाका कार्यहरू देहाय बमोजिम हुने छन्:-
- (क) सहकारीका मूल्य, मान्यता र सद्धान्तहरूको पालना गर्ने गराउने,
 - (ख) सदस्यको हित प्रवर्द्धन गर्ने गरी व्यावसायिक सेवाहरू प्रदान गर्ने,
 - (ग) सदस्यलाई शिक्षा, सूचना र तालीम प्रदान गर्ने,
 - (घ) संस्थाले गर्ने उत्पादन तथा सेवाको मापदण्ड निर्धारण गरी गुणस्तर सुधार, आर्थिक स्थायित्व र जोखिम व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्य गर्ने,
 - (ङ) आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली लागू गर्ने,
 - (च) संस्थाको व्यवसायिक प्रवर्द्धन तथा विकास सम्बन्धी क्रयाकलापहरू सञ्चालन गर्ने,
 - (छ) मन्त्रालय, रजिष्ट्रार, प्रादेशिक रजिष्ट्रार, स्थानीय तह वादर्ता गर्ने अधिकारीको निर्देशन पालना गर्ने गराउने,
 - (ज) वनियममा उल्लिखित कार्यहरू गर्ने ।

परिच्छेद-४
वनियम तथा आन्तरिक कार्य व ध

१७. वनियम बनाउनु पर्ने : (१) संस्थाले यो ऐन, यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियमको अधीनमा रही आफ्नो कार्य सञ्चालनको लागि वनियम बनाउनु पर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिमको वनियम दर्ता गर्ने अधिकारीबाट स्वीकृत भए पछि लागू हुनेछ ।
१८. आन्तरिक कार्य व ध बनाउन सक्ने : (१) संस्थाले यो ऐन, यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम, निर्देशिका, मापदण्ड, कार्यवधी र वनियमको अधीनमा रही आवश्यकता अनुसार आफ्नो आन्तरिक कार्य व ध बनाउन सक्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिमको आन्तरिक कार्य व ध सम्बन्धित संस्थाको साधारण सभाले स्वीकृत गरेपछि लागू हुनेछ ।
१९. वनियम र आन्तरिक कार्य व धमा संशोधन : (१) संस्थाको साधारण सभाको कुल सदस्य संख्याको बहुमतबाट वनियम र आन्तरिक कार्य व ध संशोधन हुन सक्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम संशोधन भएको वनियम वा आन्तरिक कार्य व ध दर्ता गर्ने अधिकारीबाट स्वीकृत भए पछि लागू हुनेछ ।

परिच्छेद-५
सदस्यता

२०. संस्थाको सदस्यता: (१) अठार वर्ष उमेर पूरा गरेका देहाय बमोजिमका नेपाली नागरिकहरु संस्थाको सदस्य हुन सक्नेछन्:
- (क) संस्थाको कम्तीमा एक शेयर खरिद गरेको,
 (ख) संस्थाको वनियममा उल्लिखित शर्तहरु पालना गर्न मन्जुर गरेको,
 (ग) संस्थाको जिम्मेवारी पालना गर्न मन्जुर भएको,
 (घ) संस्थाले गरेको कारोवारसँग प्रतिस्पर्धा हुने गरी कारोवार नगरेको,
 (ङ) संस्थाको सदस्यता लन योग्य रहेको स्वघोषणा गरेको ।
- (२) यस ऐनमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि नेपाल सरकार, प्रदेश सरकारका निकायहरु, स्थानीय तहका साथै संस्थाको कार्यक्षेत्र भित्रका सामुदायिक वा सहकारी वद्यालय, गुठी, स्थानीय क्लब, स्थानीय तहमा गठन भएका उपभोक्ता समूहहरु संस्थाको सदस्य हुन बाधा पर्ने छैन ।
- (३) यस दफामा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि स्वास्थ्य सहकारी संस्थामा सहकारी संस्थाले सदस्यता लन बाधा पर्ने छैन ।
२१. सदस्यता प्राप्त गर्न निवेदन दिनु पर्ने: (१) संस्थाको सदस्यता लन चाहने सम्बन्धित व्यक्तिले संस्थाको समिति समक्ष निवेदन दिनु पर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम निवेदन परेको मितिले पैंतीस दिन भित्र समितिले यो ऐन, यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम तथा वनियमको अधीनमा रही सदस्यता प्रदान गर्ने वा नगर्ने निर्णय गर्नु पर्नेछ ।
- (३) उपदफा (२) बमोजिम निर्णय गर्दा समितिले सदस्यता प्रदान नगर्ने निर्णय गरेमा सो को कारण खोली सात दिन भित्र निवेदकलाई जानकारी गराउनु पर्नेछ ।
- (४) उपदफा (३) बमोजिम जानकारी पाएको मितिले तीस दिन भित्र सम्बन्धित ब्यक्तिले त्यस्तो संस्था दर्ता गर्ने अधिकारी समक्ष उजूर गर्न सक्नेछ ।
- (५) उपदफा (४) बमोजिम प्राप्त उजुरी छान वन गर्दा निवेदकलाई सदस्यता प्रदान गर्नु पर्ने दे खएमा दर्ता गर्ने अधिकारीले त्यस्तो निवेदकलाई सदस्यता प्रदान गर्नको लागि सम्बन्धित संस्थालाई आदेश दिन सक्नेछ ।
- (६) उपदफा (५) बमोजिम आदेश भएमा सो आदेश प्राप्त गरेको सात दिन भित्र सम्बन्धित संस्थाले निवेदकलाई सदस्यता प्रदान गरी सोको जानकारी दर्ता गर्ने अधिकारीलाई गराउनु पर्नेछ ।
२२. सदस्य हुन नपाउने : (१) कुनै व्यक्ति एकै प्रकृतिको एक भन्दा बढी संस्थाको सदस्य हुन पाउने छैन ।
- तर यो ऐन प्रारम्भ हुनु अघि कुनै व्यक्ति एकै प्रकृतिको एक भन्दा बढी संस्थाको सदस्य रहेको भए यो ऐन प्रारम्भ भएको मितिले तीन वर्ष भित्र कुनै एक संस्थाको मात्र सदस्यता कायम राख्नु पर्नेछ ।
- (२) यो ऐन प्रारम्भ हुँदाका बखत कुनै संस्थामा नेपाल सरकारको निकाय वा दफा २० को उपदफा (२) मा उल्लेख भएदेखि बाहेकको अन्य कुनै कृत्रिम व्यक्ति सदस्य भएको भए पाँचवर्ष भित्र सदस्यता अन्त्य गर्नुपर्नेछ ।
२३. सदस्यताको समाप्ति: (१) कुनै सदस्यको सदस्यता देहायको अवस्थामा समाप्त हुनेछ:—
- (क) सदस्यले आफ्नो सदस्यता त्याग गरेमा,
 (ख) लगातार तीन पटकसम्म साधरण सभामा अनुपस्थित भएमा,

- (ग) यो ऐन, यस ऐन अन्तर्गत वनेको नियम वा वनियम बमोजिम सदस्यले पालना गर्नु पर्ने कर्तव्य तथा जिम्मेवारी बारम्बार उल्लङ्घन गरेमा,
 (घ) संस्थाको सदस्यको हकमा दफा २० बमोजिमको योग्यता नभएमा।
- (२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा ले खएको भएता पनि कुनै सदस्यले संस्थाबाट लएको ऋण, तिर्नु पर्ने कुनै दायित्व वा अन्य कुनै सदस्यको तर्फबाट धतो वा जमानत बसेकोमा सोको दायित्व फर्छ्योट नभएसम्म निजको सदस्यता समाप्त हुने छैन ।
- (३) यस दफामा जुनसुकै कुरा ले खएको भएता पनि साधारण सभा बोलाउने निर्णय भइसकेपछि साधारण सभा सम्पन्न नभएसम्म कसैलाई पनि सदस्यताबाट हटाउन सक्ने छैन ।
२४. सुवधा प्राप्त गर्न नसक्ने : कुनै सदस्यले सहकारी संस्थालाई तिर्नु पर्ने कुनै दायित्व निर्धारित समय भन्दा नबुझाएमा वा यो ऐन, यस ऐन अन्तर्गत वनेको नियम तथा वनियम बमोजिम सदस्यले पालन गर्नुपर्ने व्यवस्थाको बारम्बार उल्लङ्घन गरेमा त्यस्तो सदस्यले अन्य सदस्य सरहको सुबिधा प्राप्त गर्न सक्ने छैन ।

परिच्छेद -६

साधारण सभा, स मति तथा लेखा सुपरिवेक्षण स मति

२५. साधारण सभा: (१) सहकारी संस्थाको सर्वोच्च अङ्गको रूपमा साधारण सभा हुनेछ ।
- (२) सहकारी संस्थाका सबै सदस्यहरू साधारण सभाका सदस्य हुने छन् ।
- (३) सहकारी संस्थाको साधारण सभा देहाय बमोजिम हुनेछ:-
- (क) प्रारम्भिक साधारण सभा,
 (ख) वा र्षक साधारण सभा,
 (ग) विशेष साधारण सभा ।
२६. प्रारम्भिक साधारण सभाको काम, कर्तव्य र अधिकार: प्रारम्भिक साधारण सभाको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :-
- (क) प्रारम्भिक साधारण सभा हुने अघिल्लो दिन सम्मको काम कारबाही र आर्थिक कारोबारको जानकारी लने,
 (ख) प्रतिवेदन तथा वृत्तीय ववरण अनुमोदन गर्ने,
 (ग) वनियममा उल्लेख भए बमोजिम स मति वा लेखा सुपरिवेक्षण स मतिको निर्वाचन गर्ने,
 (घ) आन्तरिक कार्य व ध पारित गर्ने,
 (ङ) लेखा परीक्षकको नियुक्ति र निजको पारिश्रमक निर्धारण गर्ने,
 (च) वनियममा तो कए बमोजिमका अन्य कार्यहरू गर्ने ।
२७. वा र्षक साधारण सभाको काम, कर्तव्य र अधिकार : वा र्षक साधारण सभाको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :-
- (क) वा र्षक कार्यक्रम तथा बजेट स्वीकृत गर्ने,
 (ख) वा र्षक लेखा परीक्षण प्रतिवेदन अनुमोदन गर्ने,
 (ग) स मति वा लेखा सुपरिवेक्षण स मतिको निर्वाचन तथा वघटन गर्ने,

- (घ) सञ्चालक वा लेखा सुपरीवेक्षण स मतिको संयोजक वा सदस्यलाई पदबाट हटाउने,
- (ङ) स मति वा लेखा सुपरीवेक्षण स मतिको वा र्षक प्रतिवेदन पारित गर्ने,
- (च) वनियम संशोधन तथा आन्तरिक कार्य व ध पारित गर्ने,
- (छ) लेखा परीक्षकको नियुक्ति र निजको पारिश्रमक निर्धारण गर्ने,
- (ज) संस्था एकीकरण वा वघटन सम्बन्धी निर्णय गर्ने,
- (झ) पारिश्रमक लगायतका सु वधा तोक्ने,
- (ञ) ऋण तथा अनुदान प्राप्त गर्ने सम्बन्धमा निर्णय गर्ने,
- (ट) सदस्यको दायित्व मनाहा दिने,
- (ठ) स मतिलाई आवश्यक निर्देशन दिने,
- (ड) वनियममा तो कए बमोजिमका अन्य कार्यहरू गर्ने ।

२८. साधारण सभाको बैठक : (१) स मतिले सहकारी संस्था दर्ता भएको मतिले तीन महिना भन्ना प्रारम्भिक साधारण सभा बोलाउनु पर्नेछ ।
- (२) स मतिले प्रत्येक आ र्थक वर्ष समाप्त भएको मतिले छ महिना भन्ना वा र्षक साधारण सभा बोलाउनु पर्नेछ ।
- (३) स मतिले देहायको अवस्थामा वशेष साधारण सभा बोलाउनु पर्नेछ :-
- (क) संस्थाको काम वशेषले वशेष साधारण सभा बोलाउनु पर्ने स मतिवाट निर्णय भएमा,
 - (ख) दफा ३८ को उपदफा (१) को खण्ड (छ) बमोजिम लेखा सुपरीवेक्षण स मतिको सफारिसमा,
 - (ग) कुनै सञ्चालकले वशेष साधारण सभा बोलाउन पेश गरेको प्रस्ताव स मतिद्वारा पारित भएमा,
 - (घ) वशेष साधारण सभा बोलाउनु पर्ने कारण खुलाइ पच्चिस प्रतिशत सदस्यले स मति समक्ष निवेदन दिएमा,
 - (ङ) दफा २९ को उपदफा (१) बमोजिम दर्ता गर्ने अ धकारीले निर्देशन दिएमा,
- (४) उपदफा (३) मा जुनसुकै कुरा ले खएको भएता पनि संस्थाको सञ्चालक वा व्यवस्थापकबाट आफ्नो जिम्मेवारी पूरा नगरी संस्था सञ्चालनमा समस्या उत्पन्न भएको अवस्थामा दर्ता गर्ने अ धकारीलाई जानकारी दिई साधारण सदस्यहरू मध्येबाट बहुमत सदस्य उपस्थित भई वशेष साधारण सभा गर्न स कनेछ ।
२९. वशेष साधारण सभा बोलाउन निर्देशन दिन सक्ने: (१) संस्थाको निरीक्षण वा सुपरीवेक्षण गर्दा वा कसैको उजूरी परी छान वन गर्दा देहायको अवस्था दे खन आएमा दर्ता गर्ने अ धकारीले त्यस्तो सहकारी संस्थाको स मतिलाई साधारण सभा बोलाउन निर्देशन दिन सक्नेछ :-
- (क) सहकारीको मूल्य, मान्यता तथा सद्धान्त वपरित कार्य गरेमा,
 - (ख) यो ऐन, यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम, वनियम तथा आन्तरिक कार्य व ध वपरीत कार्य गरेमा,
 - (ग) दर्ता गर्ने अ धकारीले दिएको निर्देशनको बारम्बार उल्लङ्घन गरेमा,
 - (घ) दफा ३१ को उपदफा (२) बमोजिम दर्ता गर्ने अ धकारीले आदेश दिएमा,
- (२) उपदफा (१) बमोजिम साधारण सभा बोलाउन निर्देशन प्राप्त भएमा स मतिले सो निर्देशन प्राप्त भएको मतिले पैँतीस दिन भन्ना साधारण सभाको बैठक बोलाउनु पर्नेछ र साधारण सभाको बैठकमा उजूरी वा निरीक्षणका क्रममा दे खएका वषयमा छलफल गरी सोको प्रतिवेदन दर्ता गर्ने अ धकारी समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।

(३) उपदफा (१) वा (२) मा उल्लिखित अवध भन्ने सभामितिले साधारण सभा नबोलाएमा दर्ता गर्ने अधिकारीले त्यस्तो साधारण सभा बोलाउन सक्नेछ ।

(४) सहकारी संस्थाको साधारण सभाको लाग गणपूरक संख्या तत्काल कायम रहेको सदस्य संख्याको एकाउन्न प्रतिशत हुनेछ ।

तर पहिलो पटक डा कएको साधारण सभामा गणपूरक संख्या नपुगेमा त्यसको सात दिन भन्ने दोस्रो पटक साधारण सभा बोलाउनु पर्ने र यसरी दोस्रो पटक बोलाइएको साधारण सभामा संचालक सभामितिको बहुमत सहित एक तिहाई साधारण सदस्यहरूको उपस्थिति भएमा साधारण सभाको गणपूरक संख्या पुगेको मानिनेछ ।

(५) उपदफा (४) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि दफा २८ को (४) मा भएको व्यवस्था सोही अनुसार हुनेछ ।

(६) दुई हजार वा सो भन्दा बढी सदस्य भएको संस्थाले साधारण सभा गर्दा समान कार्यसूचीमा तो कए बमोजिम सदस्य संख्याको आधारमा वडा-वडा वा अन्य पायक पर्ने स्थानमा संचालक सदस्यहरूलाई पठाई साधारण सभा गर्ने र त्यस्तो सभाको निर्णय प्रमाणित गर्ने प्रतिनिधहरू छनौट गरी त्यस्ता प्रतिनिधहरूको उपस्थितिको सभाले अन्तिम निर्णय प्रमाणित गर्ने व्यवस्था मलाउन सक्नेछ ।

३०. सञ्चालक सभामिति : (१) सहकारी संस्थामा साधारण सभाबाट निर्वाचित एक सञ्चालक सभामिति रहनेछ ।

तर, एउटै व्यक्ति लगातार एउटै पदमा दुई पटकभन्दा बढी सञ्चालक हुन पाउने छैन ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको सभामितिमा उपलब्ध भएसम्म कम्तीमा तेतीस प्रतिशत महिला सदस्यको प्रतिनिधित्व सुनिश्चित गर्नु पर्नेछ ।

(३) एउटै परिवारको एकभन्दा बढी सदस्य एकै अवधमा सञ्चालक तथा लेखा सभामितिको पदमा उम्मेदवार बन्न र निर्वाचित हुन सक्ने छैन ।

(४) कुनै संस्थाको सञ्चालक सोही संस्थाको कर्मचारी वा आफ्नो संस्थाले सदस्यता लएको सहकारी संघ वा बैङ्क बाहेक अर्को कुनै संस्थाको संचालक बन्न पाउने छैन ।

तर वाषक दुई करोड रुपैया भन्दा कमको कारोवार गर्ने सहकारी संस्थाको सञ्चालकले त्यस्तो सहकारी संस्थामा कर्मचारीको रुपमा काम गर्न बाधा पर्ने छैन । वाषक दुई करोड भन्दा बढि कारोवार गर्ने संस्थामा कुनै संचालक कर्मचारी रहेको भए यो ऐन प्रारम्भ भएको मितिले दुई वर्ष भन्ने त्यस्तो संचालकले कर्मचारीको पद त्याग गरी अर्को कर्मचारीको व्यवस्था गर्नुपर्नेछ ।

(६) यो ऐन प्रारम्भ हुनुअघि कुनै व्यक्ति एकभन्दा बढी संस्थाको सञ्चालक वा सोही वा अर्को संस्थाको कर्मचारी भएकोमा यो ऐन प्रारम्भ भएको मितिले एक वर्ष भन्ने कुनै एक संस्थाको मात्र सञ्चालक वा कर्मचारी रहनु पर्नेछ ।

(७) सभामितिको कार्यावध चार वर्षको हुनेछ ।

३१. सञ्चालक सभामितिको निर्वाचन : (१) सभामितिले आफ्नो कार्यावध समाप्त हुनु कम्तिमा एक महिना अगावै अर्को सभामितिको निर्वाचन गराउनु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम सभामितिको निर्वाचन नगराएको जानकारी प्राप्त भएमा त्यस्तो जानकारी प्राप्त भएको मितिले छ महिना भन्ने सभामितिको निर्वाचन गराउन दर्ता गर्ने अधिकारीले सम्बन्धित सभामितिलाई आदेश दिन सक्नेछ ।

- (३) उपदफा (२) बमोजिम दर्ता गर्ने अधिकारीले आदेश दिएकोमा सम्बन्धित समितिले सो आदेश बमोजिमको समयमा भन्ने सभतिको निर्वाचन गराई दर्ता गर्ने अधिकारलाई जानकारी गराउनु पर्नेछ।
- (४) उपदफा (३) बमोजिम समितिको निर्वाचन नगराएमा दर्ता गर्ने अधिकारीले त्यस्तो संस्था सदस्य रहेकोमा थल्लो संघ भए सो संघको प्रतिनिध समेतलाई सहभागी गराई समितिको निर्वाचन सम्बन्धी सम्पूर्ण कार्य गर्ने गराउनेछ ।
- (५) उपदफा (४) बमोजिमको निर्वाचन कार्यमा सहयोग पुऱ्याउनु सम्बन्धित समितिका पदाधिकारीहरूको कर्तव्य हुनेछ ।
- (६) उपदफा (५) बमोजिम निर्वाचन गराउँदा लागेको सम्पूर्ण खर्च सम्बन्धित संस्थाले व्यहोर्नु पर्नेछ।
- (७) यस दफा बमोजिम समितिको अर्को निर्वाचन नभए सम्मको लाग समितिले वनियममा व्यवस्था भए बमोजिम आफ्नो कार्य सञ्चालन गर्नेछ ।

३२. समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार : यस ऐनमा अन्यत्र उल्लिखित काम, कर्तव्य र अधिकारका अतिरिक्त समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :-

- (क) सहकारीका मूल्य, मान्यता र सद्धान्त बमोजिम सहकारी संस्थाको सञ्चालन गर्ने,
- (ख) आर्थिक तथा प्रशासकीय कार्य गर्ने, गराउने,
- (ग) प्रारम्भिक साधारण सभा, वार्षिक साधारण सभा तथा विशेष साधारण सभा बोलाउने,
- (घ) साधारण सभाका निर्णयहरू कार्यान्वयन गर्ने, गराउने,
- (ङ) संस्थाको नीति, योजना, बजेट तथा वार्षिक कार्यक्रमको तर्जुमा गरी साधारण सभा समक्ष पेश गर्ने,
- (च) संस्थाको सदस्यता प्रदान गर्ने तथा सदस्यताबाट हटाउने,
- (छ) शेयर नामसारी तथा फर्ता सम्बन्धी कार्य गर्ने,
- (ज) सम्बन्धित संघको सदस्यता लने,
- (झ) वनियम तथा आन्तरिक कार्यवध तयार गरी साधारण सभामा पेश गर्ने,
- (ञ) संस्थाको कार्यक्षेत्र भन्ने संस्थाको कारोबार र व्यवसायको हित प्रवर्द्धनको लाग आवश्यक कार्य गर्ने, गराउने,

३३. सञ्चालक पदमा बहाल नरहने: देहायको कुनै अवस्थामा सञ्चालक आफ्नो पदमा बहाल रहन सक्ने छैन:-

- (क) निजले दिएको राजीनामा समितिबाट स्वीकृत भएमा,
- (ख) निजलाई दफा ३४ उपदफा (१) बमोजिम सञ्चालकबाट हटाउने निर्णय भएमा,
- (ग) निज अर्को संस्थाको सञ्चालक रहेमा,
- (घ) निज सोही वा अर्को संस्थाको कर्मचारी रहेमा,

तर दफा ३० को उपदफा (४) को प्रतिबन्धात्मक वाक्यांशमा लेखिएको कुरामा सोही बमोजिम हुनेछ ।

- (ङ) निजसोही वा अर्को संस्थाको लेखा सुपरीवेक्षण समितिको पदमा रहेमा
- (च) निजको मृत्यु भएमा।

३४. सञ्चालकलाई पदबाट हटाउन सक्ने:(१) साधारण सभाले बहुमतको निर्णयबाट देहायको कुनै अवस्थामा सञ्चालकलाई समितिको सञ्चालक पदबाट हटाउन सक्नेछ :-

- (क) आर्थिक हिनामना गरी सम्बन्धित संस्थालाई हानी नोक्सानी पुऱ्याएमा,
- (ख) अनधिकृत तवरले सम्बन्धित संस्थाको कारोबार सम्बन्धी वषयको गोपनियता भङ्ग गरेमा,

- (ग) सम्बन्धित संस्थाको कारोबार र व्यवसायसँग प्रतिस्पर्धा हुने गरी समान प्रकृतिको कारोबार वा व्यवसाय गरेमा,
- (घ) सम्बन्धित संस्थाको अहित हुने कुनै कार्य गरेमा,
- (ङ) निज शारीरिक वा मान सक रुपमा काम गर्न नसक्ने भएमा,
- (च) कुनै सञ्चालकमा यो ऐन, यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम वा वनियममा उल्लिखत योग्यता नरहेमा ।
- (२) कुनै सञ्चालकलाई स मतिको पदबाट हटाउने निर्णय गर्नु अघि त्यस्तो सञ्चालकलाई साधारण सभा समक्ष सफाई पेश गर्ने मना सब मा फकको मौका दिइनेछ ।
- (३) उपदफा (२) बमोजिमको अव ध भत्र कुनै सञ्चालकले सफाई पेश नगरेमा वा निजले पेश गरेको सफाई सन्तोषजनक नभएमा साधारण सभाले त्यस्तो सञ्चालकलाई पदबाट हटाउन सक्नेछ ।
- (४) उपदफा (३) बमोजिम सञ्चालकको पदबाट हटाइएको सदस्य स मतिको दुई कार्यकाल सम्मको निर्वाचनमा उम्मेदवार बन्न पाउने छैन ।
- (५) उपदफा (३) बमोजिम कुनै सञ्चालक पदबाट हटेमा त्यस्तो पदमा साधारण सभाले बाँकी अव धको ला ग अर्को सञ्चालकको निर्वाचन गर्नेछ ।
३५. निजी स्वार्थ समावेश भएको निर्णय प्रकृत्यामा संलग्न हुन नहुने : (१) सञ्चालकले आफ्नो निजी स्वार्थ समावेश भएको निर्णय प्र कृत्यामा संलग्न हुनुहुँदैन ।
- (२) सञ्चालकले आफूलाई मात्र व्यक्तिगत फाइदा हुने गरी संस्थामा कुनै कार्य गर्न गराउन हुँदैन ।
- (३) कुनै सञ्चालकले उपदफा (१) को बिपरीत हुने गरी वा आफ्नो अ धकारक्षेत्र भन्दा बाहिर गई कुनै काम कारबाही गरे गराएमा त्यस्तो काम कारबाही प्रति त्यस्तो सञ्चालक व्यक्तिगत रुपमा उत्तरदायी हुनेछ र त्यस्तो काम कारबाहीबाट संस्थाको, सदस्य वा अन्य कुनै व्यक्तिलाई हानी नोक्सानी हुन गएको रहेछ भने त्यस्तो हानी नोक्सानी निजको जायजेथाबाट असूल उपर गरिनेछ ।
३६. स मतिको वघटन : (१) साधारण सभाले देहायको अवस्थामा स मतिको वघटन गर्न सक्नेछ:-
- (क) स मतिको बदनियत पूर्ण कार्यबाट संस्थाको कारोबार जो खममा परेमा,
- (ख) संस्थाले तिर्नुपर्ने दायित्व तो कएको समय भत्र भुक्तान गर्न नसकेमा,
- (ग) वनियममा उल्लिखत उद्देश्य र कार्य वपरितको काम गरेमा,
- (घ) स मतिले आफ्नो जिम्मेवारी पूरा नगरेमा,
- (ङ) यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियमावलीमा उल्लिखत शर्त वा दर्ता गर्ने अ धकारीले दिएको निर्देशनको बारम्बार उल्लङ्घन गरेमा ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम स मति वघटन भएमा साधारण सभाले नयाँ स मतिको निर्वाचन गर्नेछ ।
- (३) स मतिले यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम बमोजिम दर्ता गर्ने अ धकारीले दिएको निर्देशन पालना नगरेमा वा दफा २९ को उपदफा (२) बमोजिम पेश भएको प्रतिवेदन समेतको आधारमा दर्ता गर्ने अ धकारीले स मतिलाई उजूरी वा निरीक्षणको क्रममा दे खएका वषयवस्तुको गाम्भिर्यताको आधारमा बढीमा छ महिनाको समय दिई सुधार गर्ने मौका दिन सक्नेछ । त्यस्तो समयवाव ध भत्र पनि सुधार नगरेमा दर्ता गर्ने अ धकारीले त्यस्तो स मतिलाई वघटन गर्न निर्देशन दिनेछ ।
- (४) उपदफा (३) बमोजिम स मति वघटन भएमा त्यसरी वघटन गरिएको मतिले तीन महिना भत्रमा अर्को स मतिको निर्वाचन सम्पन्न गराउन र त्यस्तो निर्वाचन नभएसम्म संस्थाको दैनिक कार्य सञ्चालन गर्न दर्ता गर्ने अ धकारीले तो कए बमोजिमको एक तदर्थ स मति गठन गर्नु पर्नेछ ।

(५) यस दफा बमोजिम अर्को समतिको निर्वाचन गराउँदा लागेको सम्पूर्ण खर्च सम्बन्धित संस्थाले व्यहोर्नेछ ।

३७. लेखा सुपरीवेक्षण समतिको गठन : (१) संस्थामा आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीलाई सुदृढ गर्न तो कए बमोजिमको योग्यता पुगेका एकजना संयोजक र दुई जना सदस्यहरू रहने गरी साधारण सभाले निर्वाचनबाट लेखा सुपरीवेक्षण समति गठन गर्नेछ ।

(२) एउटै परिवारको एक भन्दा बढी व्यक्ति एकै अवधमा एउटै संस्थाको सञ्चालक वा लेखा सुपरिवेक्षण समतिको संयोजक वा सदस्य पदमा उम्मेदवार बन्न र निर्वाचत हुन सक्ने छैन ।

३८. लेखा सुपरिवेक्षण समतिको काम, कर्तव्य र अधिकार : (१) लेखा सुपरिवेक्षण समतिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :-

(क) प्रत्येक चौमासकमा सहकारी संस्थाको आन्तरिक लेखापरीक्षण गर्ने, गराउने,

(ख) आन्तरिक लेखापरीक्षण गर्दा लेखापरीक्षणका आधारभूत सद्धान्तको पालना गर्ने, गराउने,

(ग) वतीय तथा आर्थिक कारोवारको निरीक्षण तथा मूल्याङ्कन गर्ने, गराउने,

(घ) समतिको काम कारवाहीको नियमत सुपरिवेक्षण गर्ने र समतिलाई आवश्यक सुझाव दिने,

(ङ) साधारण सभाको निर्देशन, निर्णय तथा समतिको निर्णय कार्यान्वयन भए नभएको अनुगमन गर्ने,

(च) लेखा सम्बन्धी प्रतिवेदन र समतिको काम कारवाहीको सुपरिवेक्षण सम्बन्धी वार्षिक प्रतिवेदन साधारण सभा समक्ष पेश गर्ने,

(छ) आफूले पटक पटक दिएका सुझाव कार्यान्वयन नभएको कारणबाट कुनै संस्थाको हितमा प्रतिकूल असर परेमा वा त्यस्तो संस्थाको नगद वा जिन्सी सम्पत्तिको व्यापक रूपमा हिनामना वा अनियमता भएको वा संस्था गम्भीर आर्थिक संकटमा पर्न लागेकोमा सोको कारण खुलाई विशेष साधारण सभा बोलाउन समति समक्ष सफारिस गर्ने ।

(ज) आवश्यक परेमा आन्तरिक लेखा परीक्षक नियुक्तिका लागतीन जनाको नाम सञ्चालक समतिमा सफारिस गर्ने ।

(२) लेखा सुपरिवेक्षण समतिको संयोजक वा सदस्य संस्थाको दैनिक आर्थिक प्रशासनिक कार्यमा सहभागी हुन पाउने छैन ।

परिच्छेद-७

बचत तथा ऋण परिचालन

३९. सदस्य केन्द्रित भई बचत तथा ऋणको कारोबार गर्नु पर्ने : (१) संस्थाले आफ्ना सदस्यहरूको मात्र बचत स्वीकार गर्ने, सोको परिचालन गर्ने र सदस्यलाई मात्र ऋण प्रदान गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखेको भएतापनि बचत तथा ऋणको मुख्य कारोबार गर्ने गरी दर्ता भएको संस्था बाहेक अन्य वषयगत वा बहुउद्देश्यीय संस्थाले बचत तथा ऋणको मुख्य कारोबार गर्न पाउने छैन ।

तर यो ऐन प्रारम्भ हुनु अघि बहुउद्देश्यीय वा वषयगत संस्थाको रूपमा दर्ता भई मुख्य कारोवारको रूपमा बचत तथा ऋणको कारोवार गर्दै आएको भए त्यस्तो संस्थाले तीन वर्ष भित्रमा बचत तथा ऋणको मुख्य कारोवार नहुने गरी दर्ता हुँदाका बखतमा उल्लेख गरिएको मुख्य कारोवार गर्ने गरी संस्था सञ्चालन गर्नुपर्नेछ ।

- (३) संस्थाले सदस्यलाई प्रदान गर्ने ऋणमा सेवा शुल्क र नवीकरण शुल्क लन पाइने छैन ।
- (४) बचत र ऋणको ब्याजदर बिचको अन्तर छ प्रतिशत भन्दा बढी हुने छैन ।
- (५) संस्थाले प्रदान गरेको ऋणमा लाग्ने ब्याजलाई मूल ऋणमा पूँजीकृत गरी सोको आधारमा ब्याज लगाउन पाइने छैन ।
- (६) संस्थाले कुनैपनि कम्पनीको शेयर खरिद गर्न सक्ने छैन ।
- तर
- (१) संस्थाको दायित्वप्रति प्रतिकूल नहुने गरी संस्थाले स्वप्रयोजनको लाग अचल सम्पत्ति खरीद तथा पूर्वाधार निर्माण एवं संस्था र सदस्यहरूको हितमा उत्पादन र सेवाको क्षेत्रमा प्राथमिक पूँजी कोष परिचालन गर्न बाधा पर्ने छैन । (२) यो ऐन प्रारम्भ हुनु अघि कुनै संस्थाले कुनै कम्पनीको शेयर खरिद गरेको भएमा त्यस्तो शेयर यो ऐन प्रारम्भ भएको मितिले एक वर्ष अघि भन्दा हस्तान्तरण गरिसक्नु पर्नेछ ।
- (३) उपदफा (२) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि संस्थाले यो ऐन प्रारम्भ हुनु अघि दर्ता भएका साना कसानद्वारा प्रवर्द्धित वतीय संस्थाको शेयर खरिद गर्न बाधा पर्ने छैन ।
- (७) संस्थाले शेयर पूँजी कोषको दश गुणासम्म वचत संकलन गर्न सक्नेछ ।
- (८) संस्थाले दर्ता गर्दाका बखतका सदस्य बाहेक अन्य सदस्यलाई सदस्यता प्राप्त गरेको तीन महिना अघि व्यतित नभई ऋण लगानी गर्न सक्ने छैन ।
४०. सन्दर्भ व्याजदर सम्बन्धी व्यवस्था: (१) संघीय कानून बमोजिम रजिष्ट्रारले बचत तथा ऋणको सन्दर्भ व्याजदर तोक्न सक्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम तो कएको सन्दर्भ व्याजदर संस्थाका लाग निर्देशक व्याजदर हुनेछ ।
४१. व्यक्तिगत बचतको सीमा: संस्थामा सदस्यको व्यक्तिगत बचतको सीमा तीस लाखसम्म हुनेछ ।

परिच्छेद -८

आर्थिक स्रोत परिचालन

४२. शेयर बिक्री तथा फर्ता सम्बन्धी व्यवस्था : (१) संस्थाले आफ्नो सदस्यलाई शेयर बिक्री गर्न सक्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि संस्थाले एकै सदस्यलाई आफ्नो कुल शेयर पूँजीको बीस प्रतिशत भन्दा बढी हुने गरी शेयर बिक्री गर्न सक्ने छैन ।
- तर नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार वा स्थानीय तहको पूर्ण वा आंशिक स्वामित्व वा नियन्त्रण भएको संस्था वा निकायको हकमा यो बन्देज लागू हुने छैन ।
- (४) संस्थाको शेयरको अंकित मूल्य प्रति शेयर एक सय रुपैयाँ हुनेछ ।
- (५) संस्थाको शेयरपूँजी वनियममा उल्लेख भए बमोजिम हुनेछ ।
- (६) संस्थाले खुला बजारमा शेयर बिक्री गर्न पाउने छैन ।
- (७) संस्थाको मूलधनको रूपमा रहेको कुनै सदस्यको शेयर सोही संस्थाको ऋण वा दायित्व बाहेक अन्य कुनै ऋण वा दायित्व वापत ललाम बिक्री गरिने छैन ।

४३. रकम फर्ता तथा खाता सञ्चालन सम्बन्धी व्यवस्था : (१) कुनै सदस्यले संस्थाको सदस्यता त्याग गरी रकम फर्ता लन चाहेमा निजको कुनै दायित्व भए त्यस्तो दायित्व भुक्तान गरेको मतिले एक महिना भित्र निजको बाँकी रकम तो कए बमोजिम निजलाई फर्ता गर्नु पर्नेछ ।
- (२) कुनै सदस्यले संस्थामा जम्मा गरेको बचत फर्ता माग गरेमा निजको कुनै दायित्व भए त्यस्तो दायित्व कट्टा गरी बाँकी रकम तो कए बमोजिम निजलाई फर्ता गर्नु पर्नेछ ।
- (३) संस्थाले वचत खाताहरु मात्र संचालन गर्न सक्नेछ ।
४४. ऋण वा अनुदान लन सक्ने: (१) संस्थाले वदेशी बैंक वा वतीय संस्था वा अन्य निकायबाट ऋण वा अनुदान लन वा त्यस्तो निकायसँग साझेदारीमा काम गर्न संघीय कानून वमोजिम स्वीकृती लनु पर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) वमोजिम वदेशी बैंक वा निकायबाट ऋण वा अनुदान लन स्वीकृतीको ला ग तो कए वमोजिमको ववरणहरु सहित दर्ता गर्ने अ धकारी समक्ष निवेदन दिनु पर्नेछ ।
- (३) उपदफा (२) वमोजिम निवेदन प्राप्त भएमा दर्ता गर्ने अ धकारीले गाउँ कार्यपा लकामा प्रस्ताव पेश गर्नु पर्नेछ ।
- (४) उपदफा (३) वमोजिमको प्रस्ताव गाउँकार्यपा लकाले उपयुक्त देखेमा स्वीकृतीको ला ग मन्त्रालयमा शफारिस गरि पठाउनेछ ।
४५. नेपाल सरकारको सुरक्षण प्राप्त गर्न सक्ने: (१) संस्थाले वदेशी बैंक वा निकायसँग लने ऋणमा सुरक्षण प्राप्त गर्नु पर्ने भएमा संघीय कानून वमोजिम स्वीकृतिको ला ग दर्ता गर्ने अ धकारि समक्ष प्रस्ताव सहित निवेदन दिनु पर्ने छ ।
- (२) दफा (१) वमोजिम प्राप्त प्रस्ताव उपयुक्त दे खएमा गाउँ कार्यपा लकाले संघीय कानून वमोजिम स्वीकृतिको ला ग मन्त्रालयमा शफारिस गरि पठाउनु पर्नेछ ।

परिच्छेद -९

संस्थाको कोष

- ४६ संस्थाको कोष : (१) संस्थाको कोषमा देहाय वमोजिमको रकम रहनेछ :-
- (क) शेयर बिक्रीबाट प्राप्त रकम,
- (ख) बचतको रुपमा प्राप्त रकम,
- (ग) ऋणको रुपमा प्राप्त रकम,
- (घ) नेपाल सरकारबाट प्राप्त अनुदान रकम,
- (ङ) वदेशी सरकार वा अन्तर्राष्ट्रिय संघसंस्थाबाट प्राप्त अनुदान वा सहायताको रकम,
- (च) व्यवसायिक कार्यबाट आर्जित रकम,
- (छ) सदस्यता प्रवेश शुल्क,
- (ज) संस्थाको नाममा प्राप्त हुने अन्य जुनसुकै रकम ।
४७. जगेडा कोष : (१) संस्थामा एक जगेडा कोष रहनेछ ।
- (२) उपदफा (१) वमोजिमको कोषमा देहाय वमोजिमका रकम रहने छन् :-
- (क) आ र्थक वर्षको खूद बचत रकमको कम्तीमा पच्चीस प्रतिशत रकम,

- (ख) कुनै संस्था, संघ वा निकायले प्रदान गरेको पूँजीगत अनुदान रकम,
 (ग) स्थिर सम्पत्ति वक्रीबाट प्राप्त रकम,
 (घ) अन्य स्रोतबाट प्राप्त रकम ।

(३) उपदफा (१) बमोजिमको जगेडा कोष अवभाज्य हुनेछ ।

४८. संरक्षित पूँजी फर्ता कोष: (१) संस्थामा एक संरक्षित पूँजी फर्ता कोष रहनेछ ।

(२) दफा ४७ बमोजिमको जगेडा कोषमा सो दफाको उपदफा (२) को खण्ड (क) बमोजिमको रकम छुट्ट्याई बाँकी रहेको रकमको कम्तीमा पच्चीस प्रतिशत रकम उपदफा (१) बमोजिमको कोषमा वा र्षक रूपमा जम्मा गर्नु पर्नेछ ।

(३) उपदफा (१) बमोजिमको रकम सदस्यले गरेको संघीय कानूनमा तो कए बमोजिमको वा र्षक कारोवारको आधारमा सम्बन्धित सदस्यलाई उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

४९. सहकारी प्रवर्द्धन कोषसम्बन्धी व्यवस्था: (१) संस्थाले सहकारी व्यवसायको प्रवर्द्धन गर्नको लागि दफा ४७ बमोजिम जगेडा कोषमा सो दफाको उपदफा (२) को खण्ड (क) बमोजिमको रकम छुट्ट्याई बाँकी रहेको रकमको शून्य दशमलव पाँच प्रतिशतले हुन आउने रकम संघीय कानूनमा व्यवस्था भए बमोजिमको सहकारी प्रवर्द्धन कोषमा वा र्षक रूपमा जम्मा गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको कोषको उपयोग संघीय कानूनमा व्यवस्था भए बमोजिम हुनेछ ।

५०. अन्य कोष सम्बन्धी व्यवस्था: (१) दफा ४६, ४७, ४८ र ४९ मा उल्लिखित कोषका अतिरिक्त संस्थामा सहकारी शिक्षा कोष, शेयर लाभांश कोष लगायत तो कए बमोजिमका अन्य कोषहरू रहन सक्ने छन् ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको कोषको रकम सो कोषको उद्देश्य पूर्तिका लागि वनियममा तो कए बमोजिम उपयोग गर्न सक्नेछ ।

तर एक वर्षको शेयर लाभांशको रकम शेयर पूँजीको पन्ध्र प्रतिशतभन्दा बढी हुने छैन ।

परिच्छेद -१०

अ भलेख र सूचना

५१. अ भलेख राख्नु पर्ने : (१) संस्थाले साधारण सभा, समिति तथा लेखा सुपरिबेक्षण समिति बैठकका निर्णय तथा काम कारबाहीको अद्यावधक अ भलेख सुरक्षित साथ राख्नु पर्नेछ ।

(२) संस्थाले कारोबारसँग सम्बन्धित तथा अन्य आवश्यक अ भलेखहरू तो कए बमोजिम सुरक्षित साथ राख्नु पर्नेछ ।

५२. ववरण उपलब्ध गराउनु पर्ने : (१) संस्थाले देहायका ववरणहरू सहितको प्रतिवेदन आ.व. समाप्त भएको तीन महिना भित्र दर्ता गर्ने अधिकारी समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ :-

(क) कारोबारको चौमासक र वा र्षक प्रतिवेदन तथा लेखापरीक्षण प्रतिवेदन

(ख) वा र्षक कार्यक्रम नीति तथा योजना,

(ग) खुद बचत सम्बन्धी नीति तथा योजना,

(घ) सञ्चालकको नाम तथा बाँकी कार्यावधको सूची,

(ङ) साधारण सभाको बैठक सम्बन्धी जानकारी,

(च) शेयर सदस्य संख्या र शेयरपूँजी,

- (छ) सञ्चालक वा सदस्यले लएको ऋण तिर्न बाँकी रहेको रकम,
(ज) दर्ता गर्ने अ धकारीले समय समयमा तो कदिएको अन्य ववरण ।

परिच्छेद - ११
लेखा र लेखापरीक्षण

५३. कारोबारको लेखा: संस्थाको कारोबारको लेखा दोहोरो लेखा प्रणालीमा आधारित र कारोबारको यथार्थ स्थिति स्पष्ट रूपमा दे खने गरी संघीय कानून बमोजिम रजिष्ट्रारले लागू गरेको लेखामान (एकाउन्टिङ स्ट्याण्डर्ड) र यस ऐन बमोजिम पालना गर्नुपर्ने अन्य शर्त तथा व्यवस्था बमोजिम राख्नु पर्नेछ ।
५४. लेखापरीक्षण: (१) संस्थाले प्रत्येक आ र्थक वर्षको लेखापरीक्षण सो आ र्थक वर्ष समाप्त भएको मितिले तीन महिना भन्ने प्रच लत कानून बमोजिम इजाजतपत्र प्राप्त लेखापरीक्षकद्वारा गराउनु पर्नेछ ।
(२) उपदफा (१) बमोजिमको अव ध भन्ने कुनै संस्थाले लेखापरीक्षण नगराएको पाइएमा दर्ता गर्ने अ धकारीले त्यस्तो संस्थाको लेखा परीक्षण इजाजतपत्र प्राप्त लेखापरीक्षकबाट गराउन सक्नेछ।
(३) उपदफा (२) बमोजिम लेखापरीक्षण गराउँदा लेखापरीक्षकलाई दिनु पर्ने पारिश्र मक लगायतको रकम सम्बन्धित संस्थाले व्यहोर्नेछ ।
(४) उपदफा (१) वा (२) बमोजिम लेखापरीक्षकले गरेको लेखापरीक्षण प्रतिवेदन अनुमोदनको ला ग साधारण सभा समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।
(५) उपदफा (४) बमोजिम पेश भएको लेखापरीक्षण प्रतिवेदन साधारण सभाबाट अनुमोदन हुन नसकेमा पुनः लेखापरीक्षणको ला ग साधारण सभाले दफा ५५ को अधीनमा रही अर्को लेखापरीक्षक नियुक्त गर्नेछ ।
५५. लेखापरीक्षकको नियुक्ति : (१) संस्थाको लेखापरीक्षण सम्बन्धी कार्य गर्न प्रच लत कानून बमोजिम इजाजतपत्र प्राप्त लेखापरीक्षकहरू मध्येबाट साधारण सभाले एक जना लेखापरीक्षक नियुक्ति गरी पारिश्र मक समेत तोक्नेछ ।
(२) उपदफा (१) बमोजिम लेखापरीक्षक नियुक्त गर्दा एउटै व्यक्ति, फर्म वा कम्पनीलाई लगातार तीन आ र्थक वर्षभन्दा बढी हुने गरी नियुक्त गर्न स कने छैन ।
५६. लेखापरीक्षकमा नियुक्त हुन नसक्ने : (१) देहायका व्यक्ति लेखापरीक्षकमा नियुक्त हुन तथा नियुक्त भई सकेको भए सो पदमा बहाल रहन सक्ने छैन :-
(क) सहकारी संस्थाको सञ्चालक,
(ख) सम्बन्धित संस्थाको सदस्य,
(ग) सहकारी संस्थाको निय मत पारिश्र मक पाउने गरी नियुक्त सल्लाहकार वा कर्मचारी,
(घ) लेखापरीक्षण सम्बन्धी कसूरमा सजाय पाएको तीन वर्षको अव ध भुक्तान नभएको,
(ङ) दामासाहीमा परेको,
(च) भ्रष्टाचार, ठगी वा नैतिक पतन हुने अन्य फौजदारी कसूरमा सजाय पाएको पाँच वर्ष भुक्तान नभएको,
(छ) सम्बन्धित संस्थासँग स्वार्थ बा झएको व्यक्ति ।

- (२) लेखापरीक्षकले आफू नियुक्त हुनु अघि उपदफा (१) बमोजिम अयोग्य नभएको कुराको संस्था समक्ष स्वघोषणा गर्नुपर्नेछ ।
- (३) कुनै लेखापरीक्षक आफ्नो कार्यकाल समाप्त नहुँदै कुनै संस्थाको लेखापरीक्षण गर्न अयोग्य भएमा वा संस्थाको लेखापरीक्षकको पदमा कायम रहन नसक्ने स्थिति उत्पन्न भएमा निजले लेखापरीक्षण गर्नु पर्ने वा गरिरहेको काम तत्काल रोकी सो कुराको जानकारी ल खत रुपमा संस्थालाई दिनु पर्नेछ ।
- (४) यस दफाको प्रतिकूल हुनेगरी नियुक्त भएको लेखापरीक्षकले गरेको लेखापरीक्षण मान्य हुने छैन ।

परिच्छेद - १२

छुट, सु वधा र सहु लयत

५७. छुट, सु वधा र सहु लयत: (१) संस्थालाई प्राप्त हुने छुट, सु वधा र सहु लयत संघीय कानून बमोजिम हुनेछ ।
- (२) उपदफा (१) मा उल्लेखित छुट, सु वधा र सहु लयत बाहेक संस्थालाई प्राप्त हुने अन्य छुट, सु वधा र सहु लयत तो कए बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद—१३

ऋण असुली तथा बाँकी बक्यौता

५८. ऋण असूल गर्ने: (१) कुनै सदस्यले संस्थासँग गरेको ऋण सम्झौता वा शर्त कबु लयतको पालना नगरेमा, लखतको भाखा भत्र ऋणको साँवाँ, ब्याज र हर्जाना चुक्ता नगरेमा वा ऋण लएको रकम सम्बन्धित काममा नलगाई हिना मना गरेको दे खएमा त्यस्तो सदस्यले ऋण लंदा राखेको धतोलाई सम्बन्धित संस्थाले ललाम बिक्री गरी वा अन्य कुनै व्यवस्था गरी आफ्नो साँवाँ, ब्याज र हर्जाना असूल उपर गर्न सक्नेछ । धतो सम्बन्धित संस्थाले सकारे पश्चात् पनि ऋणीले साँवाँ ब्याज दुवै भुक्तानी गरी धतो बापतको सम्प त फर्ता लन चाहेमा फर्ता गर्नुपर्नेछ ।
- (२) कुनै सदस्यले संस्थामा राखेको धतो कुनै क समले कसैलाई हक छो डदिएमा वा अन्य कुनै कारणबाट त्यस्तो धतोको मूल्य घटन गएमा त्यस्तो ऋणीलाई निश्चित म्याद दिई थप धतो सुरक्षण राख्न लगाउन स कनेछ ।
- (३) उपदफा (२) बमोजिम ऋणीले थप धतो नराखेमा वा उपदफा (१) वा (२) बमोजिमको धतोबाट पनि साँवाँ, ब्याज र हर्जानाको रकम असूल उपर हुन नसकेमा त्यस्तो ऋणीको हक लाग्ने अन्य जायजेथाबाट पनि साँवाँ, ब्याज र हर्जाना असूल उपर गर्न स कनेछ ।
- (४) यस दफा बमोजिम साँवाँ, ब्याज र हर्जाना असूल उपर गर्दा लागेको खर्चको रकम तथा असूलउपर भएको साँवाँ, ब्याज र हर्जानाको रकम कट्टा गरी बाँकी रहन आएको रकम सम्बन्धित ऋणीलाई फर्ता दिनु पर्नेछ ।
- (५) यस दफा बमोजिम कुनै संस्थाले ऋणीको धतो वा अन्य जायजेथा ललाम बिक्री गर्दा ललाम सकार्ने व्यक्तिको नाममा सो धतो वा जायजेथा प्रच लत कानून बमोजिम रजिष्ट्रेशन वा दा खल खारेज गर्नको ला ग सम्बन्धित कार्यालयमा लेखी पठाइनेछ र सम्बन्धित कार्यालयले पनि सोही बमोजिम रजिष्ट्रेशन वा दा खल खारेज गरी सोको जानकारी सम्बन्धित संस्थालाई दिनु पर्नेछ ।
- (६) यस दफा बमोजिम धतो राखेको सम्प त ललाम बिक्री गर्दा कसैले सकार नगरेमा त्यस्तो सम्प त सम्बन्धित संस्था आफैले सकार गर्न सक्नेछ ।

- (७) उपदफा (६) बमोजिम आफैले सकार गरेमा त्यस्तो सम्पत्त सम्बन्धित संस्थाको नाममा रजिष्ट्रेशन वा दाखल खारेज गर्न सम्बन्धित कार्यालयमा लेखी पठाउनेछ र त्यसरी लेखी आएमा सम्बन्धित कार्यालयले सोही बमोजिम रजिष्ट्रेशन वा दाखल खारेज गरी दिनु पर्नेछ ।
५९. कालो सूची सम्बन्धी व्यवस्था: संस्थाबाट ऋण लई रकमको अपचलन गर्ने वा तो कएको समयावध भत्र ऋणको साँवा व्याज फर्ता नगर्ने व्यक्तिको नाम नामेशी सहित कालोसूची प्रकाशन सम्बन्धी व्यवस्था संघीय कानून बमोजिम हुनेछ ।
६०. कर्जा सूचना केन्द्र सम्बन्धी व्यवस्था: कर्जा सूचना केन्द्र सम्बन्धी व्यवस्था संघीय कानून बमोजिम हुनेछ ।
६१. बाँकी बक्यौता असूल उपर गर्ने : कसैले संस्थालाई तिर्नु बुझाउनु पर्ने रकम नतिरी बाँकी राखेमा त्यस्तो रकम र सोको ब्याज समेत दर्ता गर्ने अधिकारीले त्यस्तो व्यक्तिको जायजेथाबाट असूल उपर गरिदिन सक्नेछ ।
६२. रोक्का राख्न लेखी पठाउने: (१) संस्था वा दर्ता गर्ने अधिकारीले दफा ५८ र ६१ को प्रयोजनको ला ग कुनै व्यक्तिको खाता, जायजेथाको स्वा मत्व हस्तान्तरण, नामसारी वा बिक्री गर्न नपाउने गरी रोक्का राख्न सम्बन्धित निकायमा लेखी पठाउन सक्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम रोक्काको ला ग लेखी आएमा सम्बन्धित निकायले प्रचलित कानून बमोजिम त्यस्तो व्यक्तिको खाता, जायजेथाको स्वा मत्व हस्तान्तरण, नामसारी वा बिक्री गर्न नपाउने गरी रोक्का राख्नराखी दिनु पर्नेछ ।
६३. अग्रा धकार रहने: कुनै व्यक्तिले संस्थालाई तिर्नु पर्ने ऋण वा अन्य कुनै दायित्व नतिरेमा त्यस्तो व्यक्तिको जायजेथामा नेपाल सरकारको कुनै हक दाबी भए त्यसको ला ग रकम छुट्टाई बाँकी रहन आएको रकममा संस्थाको अग्रा धकार रहनेछ ।
६४. कार्यवाही गर्न वाधा नपर्ने: संस्थाले ऋण असुली गर्ने सम्बन्धमा कुनै व्यक्ति वा सहकारी संस्था उपर चलाएको कुनै कारवाहीका कारणबाट त्यस्तो व्यक्ति वा संस्था उपर यस ऐन तथा प्रचलित कानून बमोजिमको कुनै कसूरमा कारवाही चलाउन रोक लगाएको मानिने छैन ।

परिच्छेद-१४

एकीकरण, बिघटन तथा दर्ता खारेज

६५. एकीकरण तथा वभाजन सम्बन्धी व्यवस्था: (१) यस ऐनको अधनमा रही दुई वा दुई भन्दा बढी संस्थाहरु एक आपसमा गाभी एकीकरण गर्न वा एक संस्थालाई भौगोलिक कार्य क्षेत्रको आधारमा दुई वा दुईभन्दा बढी संस्थामा वभाजन गर्न सक्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम एकीकरण वा वभाजन गर्दा सम्बन्धित संस्थाको कुल कायम रहेका सदस्य संख्याको दुई तिहाइ बहुमतबाट निर्णय हुनु पर्नेछ ।
- (३) उपदफा (२) बमोजिम एकीकरण वा वभाजन गर्ने निर्णय गर्दा एकीकरण वा वभाजनका शर्त र कार्य वध समेत खुलाउनु पर्नेछ।

६६. वघटन र दर्ता खारेज: (१) कुनै संस्थामा देहायको अवस्था वद्यमान भएमा साधारण सभामा तत्काल कायम रहेको सदस्य संख्याको दुई तिहाइ बहुमत सदस्यको निर्णयबाट त्यस्तो संस्थाको वघटन गर्ने निर्णय गरी दर्ता खारेजीको स्वीकृतिका लागि समतिले दर्ता गर्ने अधिकारी समक्ष निवेदन दिन सक्नेछ :-

(क) वनियममा उल्लिखित उद्देश्य तथा कार्य हासिल गर्न सम्भव नभएमा,

(ख) सदस्यको हित गर्न नसक्ने भएमा ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम प्राप्त निवेदनमा छानबन गर्दा त्यस्तो संस्थाको वघटन गर्न उपयुक्त देखिएमा दर्ता गर्ने अधिकारीले त्यस्तो संस्थाको दर्ता खारेज गर्न सक्नेछ।

(३) उपदफा (२) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि दर्ता गर्ने अधिकारीले देहायको अवस्थामा मात्र संस्थाको दर्ता खारेज गर्न सक्नेछ :-

(क) लगातार दुई वर्षसम्म कुनै कारोबार नगरी निष्कृत रहेको पाइएमा,

(ख) कुनै संस्थाले यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियमावली वपरीतको कार्य बारम्बार गरेमा,

(ग) वनियममा उल्लिखित उद्देश्य वपरीत कार्य गरेमा,

(घ) सहकारीको मूल्य, मान्यता र सद्धान्त वपरीत कार्य गरेमा ।

(४) उपदफा (२) वा (३) बमोजिम दर्ता खारेज गर्नु अघि दर्ता गर्ने अधिकारीले त्यस्तो संस्थालाई सुनुवाईको लागि पन्ध्र दिनको समय दिनु पर्नेछ ।

(५) उपदफा (२) वा (३) बमोजिम संस्थाको दर्ता खारेज भएमा त्यस्तो संस्था वघटन भएको मानिनेछ ।

(७) उपदफा (२) वा (३) बमोजिम संस्थाको दर्ता खारेजी भएमा त्यस्तो संस्थाको दर्ता प्रमाणपत्र स्वतः रद्द भएको मानिनेछ ।

६७. लक्वीडेटरको नियुक्ति: (१) दफा ६६ बमोजिम कुनै संस्थाको दर्ता खारेज भएमा दर्ता गर्ने अधिकारीले लक्वीडेटर नियुक्त गर्नेछ ।

(२) उपदफामा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि संघीय कानूनमा तोकेको समासम्मको सम्पत्ति भएको संस्थाको हकमा दर्ता गर्ने अधिकारीले कुनै अधिकतम स्तरका कर्मचारीलाई लक्वीडेटर नियुक्ति गर्न सक्नेछ ।

६८. लक्वीडेशन पछिको सम्पत्तिको उपयोग: कुनै संस्थाको लक्वीडेशन पश्चात् सबै दायित्व फर्छोट गरी बाँकी रहन गएको सम्पत्तिको उपयोग संघीय कानूनमा तोके बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद -१५

दर्ता गर्ने अधिकारी

६९. दर्ता गर्ने अधिकारी: (१) यस ऐन अन्तर्गत दर्ता गर्ने अधिकारीले गर्नुपर्ने कार्यहरू साकेला गाउँपालिकाको प्रमुख प्रशासक अथवा अधिकृतले गर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको दर्ता गर्ने अधिकारीले यस ऐन बमोजिम आफूमा रहेको कुनै वा सम्पूर्ण अधिकार आफू मातहतको अधिकृत स्तरको कर्मचारीलाई प्रत्यायोजन गर्न सक्नेछ ।

७०. काम, कर्तव्य र अधिकार : यस ऐनमा अन्यत्र उल्लिखित काम, कर्तव्य तथा अधिकारको अतिरिक्त दर्ता गर्ने अधिकारीको काम, कर्तव्य र अधिकार तोके बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद -१६
निरीक्षण तथा अनुगमन

७१. निरीक्षण तथा अभलेख जाँच गर्ने: (१) दर्ता गर्ने अधिकारीले जुनसुकै वखत संस्थाको निरीक्षण तथा अभलेख परीक्षण गर्न, गराउन सक्नेछ ।
- (२) नेपाल राष्ट्र बैङ्कले जुनसुकै वखत तो कएको भन्दा बढी आर्थिक कारोवार गर्ने संस्थाको हिसाव कताव वा वतीय कारोवारको निरीक्षण वा जाँच गर्न, गराउन सक्नेछ ।
- (३) उपदफा (२) को प्रयोजनको लागि नेपाल राष्ट्र बैङ्कले आफ्ना कुनै अधिकारी वा विशेषज्ञ खटाई आवश्यक ववरण वा सूचनाहरू संस्थाबाट झकाई निरीक्षण तथा सुपरीवेक्षण गर्न सक्नेछ ।
- (४) उपदफा (१) वा (२) बमोजिम निरीक्षण वा हिसाब जाँच गर्दा दर्ता गर्ने अधिकारी वा नेपाल राष्ट्र बैङ्कको अधिकार प्राप्त अधिकृतले माग गरेको सूचना सम्बन्धित संस्थाले उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।
- (५) उपदफा (१) वा (२) बमोजिम निरीक्षण वा हिसाब जाँच गर्दा कुनै संस्थाको कामकारबाही यो ऐन, यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम, निर्देशका, मापदण्ड वा कार्यवध बमोजिम भएको नपाइएमा दर्ता गर्ने अधिकारी वा नेपाल राष्ट्र बैङ्कले सम्बन्धित संस्थालाई आवश्यक निर्देशन दिन सक्नेछ र त्यस्तो निर्देशनको पालना गर्नु त्यस्तो संस्थाको कर्तव्य हुनेछ ।
- (६) नेपाल राष्ट्र बैङ्कले यस दफा बमोजिम संस्थाको निरीक्षण तथा सुपरीवेक्षण गर्दा नेपाल राष्ट्र बैङ्कले प्रचलित कानून बमोजिमको अधिकार प्रयोग गर्न सक्नेछ ।
- (७) यस दफा बमोजिम संस्थाको निरीक्षण तथा सुपरीवेक्षण गर्दा प्राप्त हुन आएको जानकारी नेपाल राष्ट्र बैङ्कले साकेला गाउँ कार्यपालकालाई उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।
७२. छान वन गर्न सक्ने : (१) कुनै संस्थाको व्यवसायिक कारोबार सन्तोषजनक नभएको, सदस्यको हित वपरीत काम भएको वा सो संस्थाको उद्देश्य वपरीत कार्य गरेको भनी त्यस्तो संस्थाको कम्तीमा वीस प्रतिशत सदस्यले छान वनको लागि निवेदन दिएमा दर्ता गर्ने अधिकारीले त्यस्तो संस्थाको छान वन गर्न, गराउन सक्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम छानिवन गर्दा माग गरेको ववरण वा कागजात उपलब्ध गराई सहयोग गर्नु सम्बन्धित समितिको कर्तव्य हुनेछ ।
- (३) उपदफा (१) वा (२) बमोजिम गरिएको छान वनको जानकारी सम्बन्धित संस्थालाई लेखत रूपमा दिनु पर्नेछ ।
७३. बचत तथा ऋणको कारोबार गर्ने संस्थाको निरीक्षण तथा अनुगमन सम्बन्धी विशेष व्यवस्था : (१) बचत तथा ऋणको मुख्य कारोबार गर्ने संस्थाले तो कए बमोजिम अनुगमन प्रणाली अवलम्बन गर्नु पर्नेछ ।
- (२) दर्ता गर्ने अधिकारीले बचत तथा ऋणको कारोबार गर्ने संस्थाको तो कए बमोजिमको अनुगमन प्रणालीमा आधारित भई निरीक्षण तथा अनुगमन गर्नेछ ।
- (३) उपदफा (२) बमोजिम संस्थाको निरीक्षण तथा अनुगमन गर्दा दर्ता गर्ने अधिकारीले आवश्यकता अनुसार नेपाल राष्ट्र बैङ्क लगायतका अन्य निकायको सहयोग लन सक्नेछ ।
७४. वार्षिक प्रतिवेदन पेश गर्नुपर्ने : (१) दर्ता गर्ने अधिकारीले आर्थिक वर्ष समाप्त भएको मितिले तीन महिना भित्र संस्थाको निरीक्षण सम्बन्धी वार्षिक प्रतिवेदन गाउँकार्यपालका समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको प्रतिवेदनमा देहायका ववरणहरू खुलाउनु पर्नेछः-

- (क) सञ्चालनमा रहेका संस्थाको ववरण,
- (ख) अनुगमन गरिएका संस्थाको संख्या तथा आर्थिक कारोवारको ववरण,
- (ग) संस्थामा सहकारी सद्धान्त र यो ऐन, यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम, वनियम तथा आन्तरिक कार्य व धको पालनाको अवस्था,
- (घ) संस्थाका सदस्यले प्राप्त गरेको सेवा सु वधाको अवस्था,
- (ङ) संस्थाको क्रयाकलापमा सदस्यको सहभा गताको स्तर अनुपात,
- (च) संस्थालाई गाउँपा लकाबाट प्रदान गरिएको वतीय अनुदान तथा छुट सु वधाको सदुपयो गताको अवस्था,
- (छ) संस्थाको आर्थिक क्रयाकलाप तथा वतीय अवस्था सम्बन्धी तो कए बमोजिमका ववरण,
- (ज) संस्थामा आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको अवस्था,
- (झ) संस्थामा सुशासन तथा जिम्मेवारीको अवस्था,
- (ञ) संस्थामा रहेका कोषको ववरण,
- (ट) संरक्षित पूँजी फर्ता कोष वतरणको अवस्था,
- (ठ) सहकारीको नीति निर्माणमा सहयोग पुग्ने आवश्यक कुराहरू,
- (ड) सहकारी संस्थाको दर्ता, खारेजी तथा वघटन सम्बन्धी ववरण,
- (ढ) संस्थाले सञ्चालन गरेको दफा १२ बमोजिमको कारोवार, व्यवसाय, उद्योग वा परियोजनाको ववरण, तो कए बमोजिमका अन्य ववरण ।

७५. आपसी सुरक्षण सेवा संचालन सम्बन्धी व्यवस्था: (१) संस्थाले संघीय कानूनमा व्यवस्था भए बमोजिम आफ्ना सदस्यहरूको बालीनाली वा वस्तु भाउमा भएको क्षतिको अंशपूर्ति गर्ने गरी आपसी सुरक्षण सेवा संचालन गर्न सक्नेछ ।

७६. स्थिरीकरण कोष सम्बन्धी व्यवस्था: (१) बचत तथा ऋण वषयगत संस्थाहरू सम्भा वत जो खमबाट संरक्षणका ला ग संघीय कानूनमा व्यवस्था भए बमोजिम स्थापना हुने स्थिरीकरण कोषमा सहभागी हुन सक्नेछन् ।

परिच्छेद -१७

समस्याग्रस्त संस्थाको व्यवस्थापन

७७. संस्था समस्या ग्रस्त भएको घोषणा गर्न स कने: (१) यस ऐन बमोजिम गरिएको निरीक्षण वा हिसाब जाँचबाट कुनै संस्थामा देहायको अवस्था वद्यमान रहेको दे खएमा कार्यपा लकाले त्यस्तो संस्थालाई समस्या ग्रस्त संस्थाको रुपमा घोषणा गर्न सक्नेछः-

- (क) सदस्यको हित वपरीत हुने गरी कार्य गरेको,
- (ख) संस्थाले पूरा गर्नुपर्ने वतीय दायित्व पूरा नगरेको वा भुक्तानी गर्नु पर्ने दायित्व भुक्तानी गर्न नसकेको वा भुक्तानी गर्न नसक्ने अवस्था भएको,
- (ग) सदस्यहरूको बचत निर्धारित शर्त बमोजिम फर्ता गर्न नसकेको,
- (घ) यो ऐन, यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम तथा वनियम वपरीत हुने गरी संस्था सञ्चालन भएको,

- (ड) संस्था दामासाहीमा पर्न सक्ने अबस्थामा भएको वा उल्लेखनीय रूपमा गम्भीर आर्थिक कठिनाई भो गरहेको,
- (च) कुनै संस्थाले सदस्यको बचत रकम फर्ता गर्नु पर्ने अवधमा फर्ता नगरेको भनी त्यस्तो संस्थाका कम्तीमा वीस प्रतिशत वा वीस जना मध्ये जुन कम हुन्छ सो वरावरका सदस्यहरूले दर्ता गर्ने अधिकारी समक्ष निवेदन दिएकोमा छान वन गर्दा खण्ड (क) देखि (ड) सम्मको कुनै अवस्था वद्यमान भएको देखिएको ।
- (२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि प्रचलित कानून बमोजिम गठन गरेको आयोगले कुनै संस्थालाई समस्याग्रस्त संस्था घोषणा गर्न सफारिस गरेमा वा समस्याग्रस्त भनी पहिचान गरेकोमा वा त्यस्तो आयोगमा परेको उजुरी संख्या, औचित्य समेतको आधारमा कार्यपालकाले त्यस्तो संस्थालाई समस्याग्रस्त संस्था घोषणा गर्न सक्नेछ ।
७८. व्यवस्थापन समितिको गठन: (१) दफा ७७ बमोजिम समस्याग्रस्त संस्था घोषणा भएकोमा त्यस्तो संस्थाको सम्पत्त व्यवस्थापन तथा दायित्व भुक्तानी सम्बन्धी कार्यका लागि व्यवस्थापन समितिको गठन गर्न दर्ता गर्ने अधिकारीले कार्यपालक समक्ष सफारिस गर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम सफारिस भई आएमा कार्यपालकाले तोकेको बमोजिम व्यवस्थापन समितिको गठन गर्न सक्नेछ ।
- (३) उपदफा (२) बमोजिम गठित व्यवस्थापन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार तोकेको बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद-१८

कसूर, दण्ड जरिवाना तथा पुनरावेदन

७९. कसूर गरेको मानिने : कसैले देहायको कुनै कार्य गरेमा यस ऐन अन्तर्गतको कसूर गरेको मानिनेछ ।
- (क) दर्ता नगरी वा खारेज भएको संस्था सञ्चालन गरेमा वा कुनै व्यक्ति, फर्म वा कम्पनीले आफ्नो नाममा सहकारी शब्द वा सो शब्दको अंग्रेजी रूपान्तरण राखी कुनै कारोबार, व्यवसाय, सेवा प्रवाह वा अन्य कुनै कार्य गरेमा,
- (ख) सदस्यको बचत यस ऐन र यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम, वनियम बमोजिम बाहेक अन्य कुनै पनि प्रयोजनको लागि प्रयोग गरेमा,
- (ग) तोकेको भन्दा बढी रकम ऋण प्रदान गर्दा जमानत वा सुरक्षण नराखी ऋण प्रदान गरेमा,
- (घ) समितिको सदस्य, व्यवस्थापक वा कर्मचारीले संस्थाको सम्पत्त, बचत वा शेयर रकम हिना मना गरेमा,
- (ङ) ऋण असूल हुन नसक्ने गरी समितिका कुनै सदस्य, निजको नातेदार वा अन्य व्यक्ति वा कर्मचारीलाई ऋण दिई रकम हिना मना गरेमा,
- (च) समितिका कुनै सदस्यले एकलै वा अन्य सदस्यको मलोमतोमा संस्थाको शेयर वा बचत रकम आफू खुसी परिचालन गरी संस्थालाई हानी नोक्सानी पुऱ्याएमा,
- (छ) झुट्टा वा गलत ववरण पेश गरी कर्जा लएमा, राखेको धन कच्चा भएमा वा ऋण हिना मना गरेमा,
- (ज) संस्थाले यस ऐन र यस ऐन अन्तर्गत बनेका नियम, वनियम वपरित लगानी गरेमा वा लगानी गर्ने उद्देश्यले रकम उठाएमा,
- (झ) कृत्रिम व्यवसाय खडा गरी वा गराई ऋण लएमा वा दिएमा,
- (ञ) धनको अस्वाभाविक रूपमा बढी मूल्याङ्कन गरी ऋण लएमा वा दिएमा,

- (ट) झुट्टा ववरणको आधारमा परियोजनाको लागत अस्वाभा वक रुपमा बढाई बढी ऋण लएमा वा दिएमा,
- (ठ) कुनै व्यक्ति वा संस्थालाई एक पटक दिइसकेको सुरक्षण रीतपूर्वक फुकुवा नभई वा सो सुरक्षणले खामेको मूल्य भन्दा बढी हुनेगरी सोही सुरक्षण अन्य संस्थामा राखी पुनः ऋण लए वा दिएमा,
- (ड) संस्थाबाट जुन प्रयोजनको ला ग ऋण सु वधा लएको हो सोही प्रयोजनमा नलगाई अन्यत्र प्रयोग गरे वा गराएमा,
- (ढ) संस्थाको कुनै कागजात वा खातामा ले खएको कुनै कुरा कुनै तरिकाले हटाइ वा उडाइ अर्के अर्थ निस्कने व्यहोरा पारी मलाई लेखे वा अर्को भन्नै श्रेस्ता राखे जस्ता काम गरेबाट आफूलाई वा अरु कसैलाई फाइदा वा हानि नोक्सानी गर्ने उद्देश्यले कीर्ते गर्न वा अर्काको हानि नोक्सानी गर्ने उद्देश्यले नगरे वा नभएको झुट्टा कुरा गरे वा भएको हो भनी वा मति, अड्क वा व्यहोरा फरक पारी सहीछाप गरी गराई कागजात बनाई वा बनाउन लगाई जालसाजी गरे वा गराएमा,
- (ण) ऋणको धतो स्वरुप रा खने चल अचल सम्प त ललाम बिक्री वा अन्य प्रयोजनको ला ग मूल्याङ्कन गर्दा मूल्याङ्कन कर्ताले बढी, कम वा गलत मूल्याङ्कन गरी संस्थालाई हानी नोक्सानी पुऱ्याउने कार्य गरे वा गराएमा,
- (त) संस्थालाई हानी नोक्सानी पुऱ्याउने उद्देश्यले कसैले कुनै काम गराउन वा नगराउन, मोलाहिजा गर्न वा गराउन, कुनै क समको रकम लन वा दिन, बिना मूल्य वा कम मूल्यमा कुनै माल, वस्तु वा सेवा लन वा दिन, दान, दातव्य, उपहार वा चन्दा लन वा दिन, गलत लखत तयार गर्न वा गराउन, अनुवाद गर्न वा गराउन वा गैर कानूनी लाभ वा हानी पुऱ्याउने बदनियतले कुनै कार्य गरे वा गराएमा,
- (थ) कुनै संस्था वा सोको सदस्य वा बचतकर्ता वा तीमध्ये कसैलाई हानी नोक्सानी पुग्ने गरी लेखा परीक्षण गरे गराएमा वा लेखा परीक्षण गरेको झुट्टो प्रतिवेदन तयार पारेमा वा पार्न लगाएमा ।

८०. सजायः (१) कसैले दफा ७९ को कसूर गरेमा देहाय बमोजिमको सजाय हुनेछ :-

- (क) खण्ड (क), (ग), (ड) र (थ)को कसूरमा एक बर्षसम्म कैद र एकलाख रुपैयासम्म जरिवाना,
- (ख) खण्ड (ठ) को कसूरमा दुई बर्षसम्म कैद र दुई लाख रुपैयासम्म जरिवाना,
- (ग) खण्ड (ख) को कसूरमा वगो बराबरको रकम जरिवाना गरी तीन बर्ष सम्म कैद ,
- (घ) खण्ड (घ), (ड), (च), (छ), (ज), (झ), (ञ), (ट), (ण) र (त) को कसूरमा वगो भराई वगो बमोजिम जरिवाना गरी देहाय बमोजिमको कैद हुनेछ :-
१. दश लाख रुपैयाँसम्म बिगो भए एक वर्षसम्म कैद,
 २. दश लाख रुपैयाँभन्दा बढी पचास लाख रुपैयाँसम्म बिगो भए दुई वर्ष दे ख तीन वर्षसम्म कैद,
 ३. पचास लाख रुपैयाँभन्दा बढी एक करोड रुपैयाँसम्म बिगो भए तीन वर्ष दे ख चार वर्षसम्म कैद,
 ४. एक करोड रुपैयाँभन्दा बढी दश करोड रुपैयासम्म बिगो भए चार वर्ष दे ख छ वर्षसम्म कैद,
 ५. दश करोड रुपैयाँभन्दा बढी एक अर्ब रुपैयाँसम्म बिगो भए छ वर्ष दे ख आठ वर्षसम्म कैद,
 ६. एक अर्ब रुपैयाँभन्दा बढी जतिसुकै रुपैयाँ बिगो भए पनि आठ वर्ष दे ख दश वर्षसम्म कैद,
- (ड) खण्ड (ढ) को कसूरमा दश बर्षसम्म कैद ।

- (२) दफा ७९ को कसूर गर्न उद्योग गर्ने वा त्यस्तो कसूर गर्न मद्दत पुऱ्याउने व्यक्तिलाई मुख्य कसूरदारलाई हुने सजायको आधा सजाय हुनेछ ।
- (३) दफा ७९ को कसूर गर्ने वा त्यस्तो कसूर गर्न मद्दत पुऱ्याउने कुनै निकाय संस्था भए त्यस्तो निकाय संस्थाको प्रमुख कार्यकारी वा पदा धकारी वा कार्यकारी है सयतमा कार्य सम्पादन गर्ने व्यक्तिलाई यस ऐन बमोजिम हुने सजाय हुनेछ ।

८१. जरिवाना हुने : (१) दफा ८७ बमोजिम कसैको उजूरी परी वा संस्थाको निरीक्षण अनुगमन वा हिसाब कताबको जाँच गर्दा वा अन्य कुनै व्यहोराबाट कसैले देहायको कुनै कार्य गरेको पाइएमा दर्ता गर्ने अधिकारीले त्यस्तो कार्यको प्रकृति र गाम्भीर्यको आधारमा त्यस्तो कार्य गर्ने व्यक्तिलाई वगो रकम असुल गरी गराई सोही बराबर जरिवाना गर्नेछ :-

- (क) यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेका नियम वपरीत सदस्यसँग ब्याज लएमा,
 (ख) संस्थाले प्रदान गर्ने बचत र ऋणको ब्याजदर बीचको अन्तर छ प्रतिशतभन्दा बढी कायम गरेमा,
 (ग) संस्थाले प्रदान गरेको ऋणमा लाग्ने ब्याजलाई मूल कर्जामा पूँजीकृत गरी सोको आधारमा ब्याज लगाएमा,
 (घ) कुनै सदस्यलाई आफ्नो पूँजीकोषको तो कए बमोजिमको प्रतिशतभन्दा बढी हुने गरी ऋण प्रदान गरेमा,
 (ङ) संस्था दर्ता गर्दाका बखतका सदस्य बाहेक अन्य सदस्यलाई सदस्यता प्राप्त गरेको तीन महिना अव ध व्यतित नभई ऋण लगानी गरेमा,
 (च) प्राथमक पूँजी कोषको दश गुणा भन्दा बढी हुने गरी बचत संकलन गरेमा,
 (छ) शेयर पूँजीको पन्ध्र प्रतिशतभन्दा बढी शेयर लाभांश वतरण गरेमा,
 (ज) संस्थाले आफ्नो कार्यक्षेत्र बाहिर गई कारोबार गरेमा वा गैर सदस्यसँग कारोबार गरेमा,
 (झ) संस्थाले यो ऐन वपरीत कृत्रिम ब्यक्तिलाई आफ्नो सदस्यता दिएमा ।

(२) उपदफा (१) मा लेखएको व्यहोराबाट कसैले देहायको कुनै कार्य गरेको दर्ता गर्ने अधिकारीले त्यस्तो कार्यको प्रकृति र गाम्भीर्यको आधारमा त्यस्तो कार्य गर्ने व्यक्तिलाई तीन लाख रुपैयाँसम्म जरिवाना गर्न सक्नेछ:-

- (क) यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम बमोजिम दिएको कुनै निर्देशन वा तो कएको मापदण्डको पालना नगरेमा,
 (ख) यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम बमोजिम दिनुपर्ने कुनै ववरण, कागजात, प्रतिबेदन, सूचना वा जानकारी नदिएमा,
 (ग) यस ऐन बमोजिम निर्वाचन नगरी स मति तथा लेखा सुपरीवेक्षण स मतिका पदा धकारीहरु आफू खुशी परिवर्तन गरेमा
 (घ) कुनै संस्थाले दफा ६ को उपदफा (४) बमोजिमको तो कएको शर्त पालन नगरेमा,
 (ङ) यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम वपरित अन्य कार्य गरेमा ।

(३) उपदफा (१) वा (२) बमोजिमको जरिवाना गर्नु अघि दर्ता गर्ने अधिकारीले सम्बन्धित व्यक्ति वा संस्थालाई सफाई पेश गर्न कम्तीमा पन्ध्र दिनको समयवा ध दिनु पर्नेछ ।

८२. रोक्का राख्ने : (१) दर्ता गर्ने अधिकारीले सम्बन्धित संस्थालाई दफा ८१ बमोजिम जरिवाना गर्नुका अतिरिक्त तीन महिनासम्म त्यस्तो संस्थाको कारोबार, सम्पति तथा बैङ्क खाता रोक्का राख्ने तथा सम्प त रोक्का राख्न सम्बन्धित निकायलाई सफारिस गर्न सक्नेछ ।

- (२) उपदफा (१) बमोजिमको सफारिस प्राप्त भएमा त्यस्तो संस्थाको कारोबार, सम्पति वा बैङ्क खाता रोक्का राखी सो को जानकारी दर्ता गर्ने अ अधिकारीलाई दिनु पर्नेछ ।
८३. दोब्बर जरिवाना हुने: (१) दफा ८१ बमोजिम जरिवाना भएको व्यक्ति वा संस्थाले पुनः सोही कसूर गरेमा त्यस्तो व्यक्ति वा संस्थालाई दर्ता गर्ने अ अधिकारीले दोस्रो पटकदेखि प्रत्येक पटकको लागी दोब्बर जरिवाना गर्नेछ ।
८४. अनुसन्धानको लागी लेखी पठाउन सक्ने : दर्ता गर्ने अ अधिकारी वा नेपाल राष्ट्र बैङ्कले यस ऐन बमोजिम आफ्नो काम, कर्तव्य र अ अधिकारको पालना गर्दा कसैले दफा ७९ बमोजिमको कसूर गरेको थाहा पाएमा त्यस्तो कसूरका सम्बन्धमा यस ऐन बमोजिम अनुसन्धान गर्नको लागी सम्बन्धित निकायमा लेखी पठाउन सक्नेछ ।
८५. मुद्दा सम्बन्धी व्यवस्था: दफा ८० बमोजिम सजाय हुने कसूरको मुद्दा सम्बन्धी व्यवस्था संघीय कानूनप्रदेश कानून बमोजिम हुनेछ ।
८६. मुद्दा हेर्ने अ अधिकारी: दफा ८० बमोजिमको सजाय हुने कसूर सम्बन्धी मुद्दाको कारवाही र कनारा जिल्ला अदालतबाट हुनेछ ।
८७. उजुरी दिने हद म्याद : (१) कसैले दफा ८० बमोजिमको सजाय हुने कसूर गरेको वा गर्न लागेको थाहा पाउने व्यक्तिले त्यसरी थाहा पाएको मितिले नब्बे दिन भित्र दर्ता गर्ने अ अधिकारी समक्ष उजुरी दिनु पर्नेछ ।
- (२) कसैले दफा ८० बमोजिम जरिवाना हुने कार्य गरेको थाहा पाउने व्यक्तिले त्यसरी थाहा पाएको मितिले नब्बे दिन भित्र उजुरी दिनु पर्नेछ ।
८८. पुनरावेदन गर्न सक्ने : (१) दफा ६ बमोजिम संस्था दर्ता गर्न अस्वीकार गरेको वा दफा ६६ बमोजिम संस्था दर्ता खारेज गरेकोमा चर्त नबुझ्नेले सो निर्णयको जानकारी पाएको मितिले पैंतीस दिन भित्र दर्ता गर्ने अ अधिकारीको निर्णय उपर कार्यपालका समक्ष पुनरावेदन गर्न सक्नेछ ।
- (२) दफा ८० बमोजिमको जरिवानामा चर्त नबुझ्ने व्यक्तिले त्यस्तो निर्णयको जानकारी पाएको मितिले पैंतीस दिन भित्र देहाय बमोजिम पुनरावेदन गर्न सक्नेछः
- (क) नेपाल राष्ट्र बैङ्कले गरेको निर्णय उपर सम्बन्धित उच्च अदालतमा ।
८९. असूल उपर गरिने : यस परिच्छेद बमोजिम कुनै व्यक्तिले तिर्नु पर्ने जरिवाना वा कुनै रकम नतिरी बाँकी रहेकोमा त्यस्तो जरिवाना वा रकम निजबाट सरकारी बाँकी सरह असूल उपर गरिनेछ ।

परिच्छेद-१९

व वध

९०. मता धकारको प्रयोग : कुनै सदस्यले संस्थाको जतिसुकै शेयर खरिद गरेको भएता पनि सम्बन्धित संस्थाको कार्य सञ्चालनमा एक सदस्य एक मतको आधारमा आफ्नो मता धकारको प्रयोग गर्न सक्नेछ ।

९१. सामाजिक परीक्षण गराउन सक्ने : (१) संस्थाले वनियममा उल्लिखित उद्देश्य प्राप्त गर्नका लागि समतिबाट भएका निर्णय र कार्य, सदस्यहरूले प्राप्त गरेका सेवा र सन्तुष्टीको स्तर, सेवा प्राप्तिबाट सदस्यहरूको जीवनस्तरमा आएको आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक तथा वातावरणीय पक्षमा सकारात्मक परिवर्तन लगायतका वषयमा सामाजिक परीक्षण गराउन सक्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम भएको सामाजिक परीक्षणको प्रतिवेदन छलफलको लागि समतिले साधारण सभासमक्ष पेश गर्नेछ ।
- (३) उपदफा (२) बमोजिम पेश भएको सामाजिक परीक्षण प्रतिवेदन छलफल गरी साधारण सभाले आवश्यकता अनुसार समतिलाई निर्देशन दिन सक्नेछ ।
- (४) यस दफा बमोजिमको सामाजिक परीक्षण प्रतिवेदनको एक प्रति सम्बन्धित संस्थाले दर्ता गर्ने अधिकारी समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।
९२. सहकारी शिक्षा: सहकारी क्षेत्रको प्रवर्धनको लागि वद्यालय तहको पाठ्यक्रममा आधारभूत सहकारी सम्बन्धी वषयवस्तुलाई समावेश गर्न सक्नेछ ।
९३. आर्थिक सहयोग गर्न नहुने: संस्थाको रकमबाट कसैलाई पनि कुनै प्रकारको आर्थिक सहयोग दिन पाइने छैन ।
९४. अन्तर सहकारी कारोवार गर्न सक्ने: संस्थाहरूले तोकए बमोजिम एक आपसमा अन्तर सहकारी कारोवार गर्न सक्ने छन् ।
९५. ठेक्कापट्टा दिन नहुने: संस्थाले आफ्नो समतिको कुनै सञ्चालक वा लेखा सुपरीवेक्षण समतिको संयोजक वा सदस्य वा आफ्नो कर्मचारीलाई ठेक्कापट्टा दिन हुदैन ।
९६. सरकारी बाँकी सरह असूल उपर हुने: कुनै संस्थाले प्राप्त गरेको सरकारी अनुदान वा कुनै सेवा सुवधा दुरुपयोग गरेको पाइएमा प्रचलित कानून बमोजिम सरकारी बाँकी सरह असूल उपर गरिनेछ ।
९७. कम्पनी सम्बन्धी प्रचलित ऐन लागू नहुने : यस ऐन अन्तर्गत दर्ता भएको संस्थाको हकमा कम्पनी सम्बन्धी प्रचलित ऐन लागू हुने छैन ।
९८. प्रचलित कानून बमोजिम कारवाही गर्न वाधा नपर्ने : यस ऐनमा लेखिएको कुनै कुराले कुनै व्यक्ति उपर प्रचलित कानून बमोजिम अदालतमा मुद्दा चलाउन बाधा पुऱ्याएको मानिने छैन ।
९९. सम्पत्ति शुद्धकरण निवारण सम्बन्धी कानुनी व्यवस्थाको पालना गर्नुपर्ने: संस्थाले सम्पत्ति शुद्धकरण निवारण सम्बन्धी संघीयप्रदेश कानूनमा भएका व्यवस्थाका साथै तत् सम्बन्धमा मन्त्रालयले जारी गरेको मानदण्ड र नेपाल राष्ट्र बैंकको वतीय जानकारी एकाइबाट जारी भएका निर्देशकाहरूको पालना गर्नुपर्नेछ ।
१००. नियम बनाउने अधिकार: यस ऐनको कार्यान्वयनको लागि कार्यपालकाले आवश्यक नियम बनाउन सक्नेछ ।
१०१. मानदण्ड, निर्देशका वा कार्यवध बनाई लागू गर्न सक्ने: (१) यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियमको अधीनमा रही संस्थाको दर्ता, सञ्चालन, निरीक्षण तथा अनुगमन लगायतका काम

कारबाहीलाई व्यवस्थित र प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन गर्न कार्यपालकाले आवश्यकता अनुसार मापदण्ड, निर्देशिका वा कार्यविधि बनाई लागू गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको मापदण्ड बनाउँदा आवश्यकता अनुसार रजिष्ट्रार, नेपाल राष्ट्र बैंक, मन्त्रालय र सम्बन्धित अन्य निकायको परामर्श लिन सक्नेछ ।

१.२. बचाउ: यो ऐनमा उल्लेख भएका कुराहरू संघीय तथा प्रदेश कानूनसँग वा झण्डा बा झण्डाको हदसम्म स्वतहः अमान्य हुनेछ ।

अनुचूची -१
दफा ५ को उपदफा (१) सँग सम्बन्धित
सहकारी दर्ता दर्खास्तको नमूना

मति: २०.....।.....।.....

श्री दर्ता गर्ने अ धकारी ज्यू
साकेला गाउँ कार्यपा लकाको कार्यालया
मानेभञ्ज्याङ, खोटाङ ।

वषय: सहकारी संस्था दर्ता सम्बन्धमा ।

महोदय,

हामी देहायका व्यक्तिहरु देहायका कुरा खोली देहायको संस्था दर्ता गरी पाउन निवेदन गर्दछौं ।
उद्देश्य अनुरूप संस्थाले तत्काल गर्ने कार्यहरुको योजना र प्रस्ता वत संस्थाको वनियम दुई प्रति यसैसाथ
संलग्न रा ख पेश गरेका छौं ।

संस्था सम्बन्धी ववरण:

(क) प्रस्ता वत संस्थाको नाम:

(ख) ठेगाना

(ग) उद्देश्य:

(घ) मुख्य कार्य:

(ङ) कार्य क्षेत्र:

(च) दायित्व:

(छ) सदस्य संख्या:

महला जना

पुरुष जना

(ज) प्राप्त शेयर पूँजीको रकम: रु.

(झ) प्राप्त प्रवेश शुल्कको रकम: रु.

अनुसूची -२
दफा ६ को उप दफा (१) सँग सम्बन्धित
सहकारी संस्था दर्ता प्रमाण-पत्रको नमूना

साकेला गाउँ कार्यपा लकाको कार्यालय
मानेभञ्ज्याङ, खोटाङ ।

सहकारी दर्ता प्रमाण-पत्र

दर्ता नं.

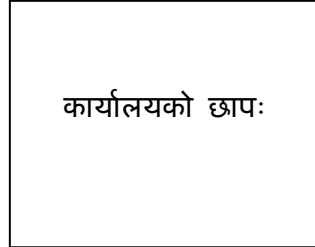
साकेला गाउँपा लकाको सहकारी ऐन, २०७६ को दफा बमोजिम श्री
..... लाई स मति दायित्व भएको संस्थामा दर्ता गरी स्वीकृत वनियम सहित यो प्रमाण-पत्र प्रदान
गरिएको छ ।

वर्गीकरण:

दर्ता गरेको मति:

दस्तखत:.....

दर्ता गर्ने अ धकारीको नाम:

प्रमाणिकरण मिति: २०७६।११।०१

आज्ञाले,
दुर्ग बहादुर राय
नि. प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत